

(ส่วนที่ 3)

มันน่าจะมีมาตรการผ่อนผันอะไรๆ คิดกันว่า เรื่องของการศึกษาด้วยซ้ำก็ มีการพูดกันมากในหมู่ของนักศึกษาในเรื่องของการปฏิรูปการศึกษา แต่ยังไม่ได้ทำ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นอกเหนือจากนักประชากรหรือนักนโยบายประชากรจะไปลงมือทำได้ สิ่งที่ทำได้คือ การ push นโยบายประชากรให้ไปสู่นักคิดของผู้บริหารหรือนักกำหนดนโยบาย ชอบคุณค่ะ

รศ.ดร.อภิชาติ : ขอขอบคุณอาจารย์ผู้พูด ที่ให้รายละเอียดต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีอยู่ในหนังสือที่ปรากฏว่าประชากรจะมีนโยบายก็ได้หรือไม่ก็ได้ อย่างที่อาจารย์ผู้พูดบอกถ้ามีก็มีเยอะแยะเลย สามารถที่จะแจกแจงในรายละเอียดได้หลาย ๆ เรื่องด้วยกัน ผมไม่สะดวกเสียเวลามาก เนื่องจากยังมีท่านผู้วิจารณ์ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีทั้งประสบการณ์และสิ่งที่จะบอกกับเรามากมาย จากงานที่ท่านทำอยู่เองรวมทั้งการวิเคราะห์ปัญหาที่ท่านผู้วิจารณ์ทั้งสองได้เสนอไว้ ท่านแรกคือ ท่านรองเลขา ฯ ธรรมรักษ์ การนิสิษฐ์ ซึ่งประวัติสามารถหาค้นหาได้เยอะ แต่พวกเราที่รู้จักท่านกันดี โดยสรุปท่านน่าจะเป็นผู้นำประเทศในเรื่องของการพัฒนาสังคม โดยผ่านการวางแผน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคม เพราะท่านมีประวัติทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาโดยพร้อม สามารถเรียกได้ว่าท่านเป็นนักวางแผนทางด้านเศรษฐกิจสังคม โดยเฉพาะด้านสังคม ครอบคลุมงานด้านทรัพยากรมนุษย์ ประชากร การสาธารณสุข การศึกษา เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ขอใช้เวลาสัก 15 นาที เพราะเราต้องการนั่งมาก ๆ จากผู้วิจารณ์แต่ละท่าน ขอเชิญท่านธรรมรักษ์ ก่อนครับ

คุณธรรมรักษ์ : ขอขอบคุณมาก บังเอิญผมมาตั้งแต่เช้า ตั้งแต่ฟังมาตั้งแต่เช้านี้ ได้ฟังเรื่องนี้น่าสนใจกว้างขวาง ๆ จนกระทั่งอะไร ๆ ก็อยู่ในแผน ฯ 8 นี้ ได้ยินมาตั้งแต่เช้าจนถึงเดี๋ยวนี้ จึงไม่ทราบว่าจะ comment อะไร เพราะว่าในการทำแผน ฯ 8 นี้ต้องยอมรับว่า แม้กระทั่งการทำแผน ฯ 7 นี้พวกผมรับฟังความคิดเห็นของนักประชากรค่อนข้างมากทีเดียว จนบางครั้งก็ต้องการ ต้องสืบสาวกลางเพราะของอาจารย์ผู้ฟังก็ไปอีกรูปหนึ่ง ของนักประชากรที่เหลือก็อีกรูปหนึ่ง แต่สรุปแล้วผมก็ไม่คิดว่าท่านผู้ใดถูกหรือผิด ในการจัดทำแผนนั้นเราฟังความคิดเห็นมาโดยตลอด จริง ๆ แล้วนโยบายประชากรที่กำหนดมาในแต่ละยุคแต่ละสมัยนั้น เราได้อาศัยนักประชากรที่มาจากหลายสำนัก บางครั้งก็เห็นตรงกัน บางครั้งก็เห็นไม่ตรงกัน ซึ่งพวกผมเป็นนักวางแผน บางครั้งก็มันงงเหมือนกัน เพราะศัพท์แสงของทางประชากรก็แปลก ๆ การลากเส้นกันออกไป ผมก็ไม่ทราบว่าเส้น linea ที่ลากออกไปนั้นลากไปถึงไหน และเราเห็นเป็นอย่างไร ชีวิตกับเส้นที่ลากมันเป็นอย่างไร linea thinking มีหรือไม่ แต่อย่างไรที่

ความหมายของความจริงให้ฟังว่า ข้อเท็จจริงในขณะนั้นคือแผน ๔ ๘ นั้นผมคิดที่ก้ำกึ่งหลายสะท้อนให้เห็นถึงว่าแผน ๔ ๘ เราพูดถึงเรื่องอย่างที่ว่าอาจารย์เตือนเป็นห่วง อาจารย์เตือนค่อนข้างเป็นห่วงชัดเจนกว่าเพื่อน และที่ consistence มาตลอดว่าที่ผ่านมาเราไม่ควรวางแผนประชากรด้านใดให้ชัดเจน ที่ผ่านมามาวางคิดทั้งเพ ทำให้ประเทศชาติล่มสลาย ทั้งถึง fertility ควรจะสูงกว่านี้ แต่เราไปทำให้มันลดลง ผมไม่ทราบว่ามันนอกจากกระทรวงสาธารณสุขจะ effective ขนาดนี้ แล้วคุณมีอิสระเก่งถึงขนาดนี้ ผมไม่ทราบว่าอาจารย์เตือนจะ claim ตัวนี้ด้วยหรือปล่าวว่าเรามีประสิทธิภาพดีเหลือเกิน ลด fertility ลงมาอย่างรวดเร็ว แต่ผมพูดในแง่ของ fertility ลด เพราะฉะนั้นขนาดล่มสลายแต่ที่ผมเสียใจก็คือว่า เวลานั้นอ้อ ท่านไม่ได้พูดว่า นโยบายประชากรที่เหมาะสมในอนาคตควรเป็นอย่างไร อันนี้เป็นสิ่งที่ผมอยากได้ยิน แต่ไม่ได้ยิน แต่เดี๋ยวจะเล่าแผน ๔ ๘ ให้ฟัง ซึ่งไม่ทราบว่าจะถูกใจท่านหรือปล่าว เพราะที่ผ่านมาไม่ว่าจะถูกหรือผิด เราสามารถเถียงกันได้เป็นชั่วโมง ไม่มีประโยชน์ ที่ผ่านมามาทำไมนโยบายประชากรเกิดขึ้นอย่างนั้น อาจารย์เตือนพูดไว้ชัดเจนว่า เนื่องจากสถานการณ์ขณะนั้นคิดกันอย่างนั้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผมเห็นว่า นโยบายประชากรในอดีตนั้น ท่านเป็นนักประชากรจะต้องยอมรับว่าเราเป็นเพียงแค่เครื่องมือเขา ตรงนั้นผมยอมรับ เครื่องมืออะไร ในอดีตนั้นจะหลุดออกหรือผิด ผมไม่ทราบ แต่ผมมีความรู้สึกว่าการที่ประเทศไทยพัฒนามาถึงขั้นที่ว่า คือที่เป็นในอดีตนั้นก็สอดคล้องกับสถานการณ์ในอดีต แล้วเราอาจจะต้องเถียงกันอีกว่า ถ้าหากเราไม่ทำอย่างที่ทำนั้นเราไม่ได้มองในอีกลักษณะหนึ่งที่ว่าถ้าเราไม่ทำอย่างที่เราทำ สถานการณ์มันเป็นอย่างไร เรากำลังพูดว่าเราทำอย่างที่เราทำนั้นจึงมีปัญหาแหละและ แต่ถ้าเราไม่ทำอย่างที่ทำนั้นปัญหามันอะไร เราถึงดูกันนั้นอ้อ แต่ผมคิดว่าไม่มีประโยชน์ เราควรจะดูในข้อเท็จจริงที่ว่าในอดีตนั้นการพัฒนาประเทศคืออะไร การพัฒนาประเทศคือการพัฒนาเศรษฐกิจ 100 % ตามแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ การวางแผนคืออะไร การวางแผนคือการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ นโยบายประชากรคืออะไร เวลานั้นก็เถียงกันว่า อาจารย์เตือนบอกว่า มีคนพูดว่าเพื่อให้เพิ่มอัตราการออม ก็เป็นความคิดทางเศรษฐศาสตร์ หลายท่านบอกว่าจะต้องลดอัตราการเพิ่มเพื่อให้เศรษฐกิจโต แต่ในแนวความคิดขณะนั้น เราคิดว่าถ้าเศรษฐกิจดี สังคมจะไม่มีปัญหา หรือปัญหานั้นจริง ๆ แล้วถ้าผมลองนึกผมหนึ่งจะเห็นว่า ขณะนั้นเรามองประชากรเป็นตัวหาร ขณะนั้น per capita income ของประเทศไทย 68,000 บาท ในราคาปัจจุบันต่อคน เมื่อ 30 ปีก่อน 2,000 กว่าบาทต่อหัว ถ้าหากประชากรเราเพิ่มขึ้น 3 เท่า ตลอดมา ลองหารดูว่าขณะนี้ต่อหัวต่อคนจะสักเท่าไร เพราะฉะนั้นนักเศรษฐศาสตร์เรามองประชากรเป็นตัวหารในขณะนั้น และ saving ก็เหมือนกัน ขณะนั้นคิดว่ารายได้สูงขึ้น แต่ saving ไม่เพิ่มขึ้นนั้นไม่ใช่เพราะอะไร แต่เพราะบริโภคเพิ่ม แต่ไม่ใช่เพราะ saving ไม่เพิ่ม เพราะจนลง อย่างผมมีเงินได้เพิ่ม ผมก็บริโภคเพิ่ม แต่ผม save น้อย แต่ไม่ใช่หมายความว่าผมไม่มีสตางค์ ผมไม่มี save ผมมีแต่ผมไม่ save ผมไปซื้อไวน์กินขวดละ 50,000 แต่ถ้าผมไม่ซื้อไวน์กิน

ผมจะ save ได้มากกว่าเมื่อสมัยก่อนนั้นเป็นต้น คือการมองนั้นเราคงต้องมองในลักษณะแบบนั้นประกอบกัน
ไปด้วย แต่ผมยอมรับว่าเป็นความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ว่า ประชากรเป็นอาหาร ประชากรมีมากปากก็
หมดเร็ว มีมากก็พัฒนาเศรษฐกิจไม่สะดวก โรงเรียนก็สร้างไม่พอ แทนที่จะมีเด็ก 2 คน กลับมีเด็ก 500
คน ครูก็มี 1 คน เป็นต้น ก็เป็นในทางตรงกันข้าม โรงพยาบาลของหมอสงวน อัตราครองเตียงขณะ
นี้ของหมอคือประชากรเป็นเท่าไร ปาไม้คือประชากรเท่าไร เป็นต้น ถ้าอัตราเพิ่มเป็น 3 % ตลอดมามันจะ
เป็นเท่าไร อย่างนี้เป็นต้น นักเศรษฐศาสตร์เขาจะมองในลักษณะนี้ มองง่าย ๆ ผมไม่ใช่นักประชากร
แต่ก็วางแผนเขาก็มองอย่างนั้น เมื่อโยบาสประชากรเขียนในอดีต มองลูกก็เดียงกันว่าจะก็เปอร์เซ็นต์
อาจารย์อภิชาติที่นั่งตรงนี้ก็เดียงกันอยู่ ผมทำแผนที่บีบก็นั่งเดียงกัน บางทีเกิดเป็นเหตุการณ์ความป่ามถึง
ระดับชาติ ระดับ กรม.จะเอาที่ % นี้สูงยากเหลือเกิน นักประชากรเอง 1% 1.5% บางทีเดียงกันแค่
1.1% เป็นต้น อาจารย์ปราโมทย์ ใครต่อใครผมก็ต้องเชิญท่านมาทุกสัปดาห์นั้นแหละ มานั่ง recommend
กันว่าท่านนักประชากรท่านจะว่าอย่างไร ก็เขียนโยบาสกันมาจนขณะนี้เพื่อ 1 กว่า ๆ มาในแผน ฯ
8 ผมบอกว่าผมไม่เอาแล้ว ผมอาจจะเชื่ออาจารย์เดียงขึ้นมาอีกหน่อยแล้ว ผมฟังผมก็ว่าทางเราเปลี่ยน
ความคิดแล้ว ที่เปลี่ยนความคิดเนื่องจากโจทย์ในการพัฒนานั้นเปลี่ยน ความคิดในการพัฒนาประเทศก็
เปลี่ยน การพัฒนาประเทศในอนาคตไม่ใช่เป็นเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจ ประชากรไม่ใช่เป็นอาหาร
อย่างเดียวในเรื่องของรายได้ต่อคนสูงขึ้น พัฒนาเศรษฐกิจกันมาจนกระทั่งสังคมมีปัญหา เกิดการพัฒนาไม่
ยั่งยืนเหมือนที่อาจารย์เดียงว่าครอบครัวล้มเหลว ครอบครัวไม่อบอุ่น ชุมชนไม่เข้มแข็ง จัง ๆ แล้วผม
คิดว่าเป็นผลพวงของการพัฒนาพอสมควร แต่ผมไม่ใช่นักประชากร จึงไม่ทราบว่าจะคิด model ออกมา
อย่างไร แต่ผมเข้าใจสาเหตุที่อาจารย์เดียงบอกว่า fertility ลดลงอย่างรวดเร็วคงไม่ใช่เพราะ
หมอสงวนเก่งหรอก ผมไม่ใช่กระทรวงสาธารณสุขจับคนมาตอนหมดหลอด แค่งเป็นเพราะกระบวนการ
พัฒนาประเทศ เมื่อพัฒนาขึ้น วิวัฒนาการจะบอกให้อาจารย์มาสู่มียุค 3 คน ตอนนั้นผมไม่ยอมหรอก บอกให้
ผมมีลูกเพิ่มอีกหลายคน ตอนนั้นผมไม่ยอมหรอก จะมากำหนดผมได้ยังไงไร สมัยก่อนจอมพลสฤษดิ์ กำหนด
เป้าประชากรต้องมีเท่านั้นเท่านี้ ไปอยู่กับเขาทำไม แต่สมัยนั้นความคิดในเรื่องของการวางแผนนั้นเป็น
top down คือไปกำหนดคนอื่นเขา กำหนดเศรษฐกิจ กำหนดแม้กระทั่งการมีครอบครัวคนจะมีกี่คน ไป
กำหนดกระทั่งว่าคนกลุ่มนี้ต้องมีลูกกี่คน คนกลุ่มนั้นต้องมีลูกกี่คน ผมโดนแหวะมาตลอด โดยเฉพาะการวาง
แผน ฯ 8 นี้ บอกว่าท่านเป็นใครมาจากไหน ทำไมต้องไปกำหนดเขาหมด แผน ฯ 8 ต้องเปลี่ยนความ
คิดแล้ว เพราะฉะนั้นในแผน ฯ 8 ผมบอกได้คำเดียวว่า ที่ท่านบอกเมื่อเข้าว่าไม่เน้นโยบาสประชากร ผม
เขียนแผน ฯ 8 ด้วยความฮากลำบากยิ่ง เพราะไม่มีจริง ๆ เพราะกลายเป็นแผน ฯ 8 ทั้งแผน
ประชากรไม่ใช่เป็นอาหาร หรือเป็นเครื่องมือแล้ว แต่แผน ฯ 8 เป็นแผนประชากร เมื่อแผนทั้งแผนเป็น
แผนประชากร จะให้ผมไปเขียนแผนประชากรเป็นบท เป็น section แทรกอยู่ที่เดียวได้อย่างไรเพราะ

ทั้งแผนคือแผนประชากร ถึงขั้นปรมิตแล้ว คือถึงจุดสูงสุดแล้ว สูงสุดแล้วคืออะไร คือ แผนที่บอกว่าการพัฒนาไม่ใช่พัฒนาเศรษฐกิจ สมัยก่อนเราพัฒนาเศรษฐกิจ แล้วเอานโยบายประชากรไปสนองตอบให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ เอาคนเป็นปัจจัยการผลิต เอาคนเป็นตัวหาร per capita income กลัวคนเพิ่มมาก โรงเรียนจะไม่พอ เศรษฐกิจจะไม่โต saving จะน้อย เป็นความคิดทางเศรษฐกิจ ต่อไปเป้าหมายไม่ใช่ เป้าหมายสุดท้ายคือการพัฒนาให้คนมีความสุข ไม่ใช่พัฒนาเศรษฐกิจ ประชากรใช้ไหมที่กลาสเป็นเป้า (goal) ต่อไปเราบอกว่า ภายในปี 2020 ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศพัฒนาแล้วคืออะไร ถ้าท่านไปอ่านวิสัยทัศน์ 2020 ของเรา เราอยากเห็นคนไทยเป็นอย่างไร เป็นครั้งแรกที่เราเอาคนเป็นเป้า ที่ผ่านมามาเอาคนเป็นเป้าหมายประชากรพอใจ แต่อาจจะเกินเป้าอยู่ในประชากร เราอยากทำไม่ใช่เป็นอนุภรรยา แต่เป็นภรรยาใหญ่ที่สุดแล้ว ทุกอย่างสนองคนหมด คนเป็นทั้ง goal ของ end สมัยก่อนเศรษฐกิจเป็น goal และคนเป็น ของ ในแผน ฯ 8 นี้ คนคือศูนย์กลางของการพัฒนา นั่นคืออะไร คือเป้าหมายสุดท้ายพัฒนาคนให้มีความสุข มีความหมายชีวิต คุณค่าประเพณีชีวิต ไม่ได้ไม่ใช่ว่าผมอยากเป็นนิวซีแลนด์ เพราะไม่อาจเป็นแกะ แต่เราคงอยากพัฒนาเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีรายได้พอกิน ร่ำรวยด้วย มีความสมดุลด้วย ผมไม่ทราบว่านิวซีแลนด์แก่หรือยัง ผมก็ไม่ทราบว่าครอบครัวเขาดมสดหรือเปล่า แต่คนของเขา มี 4 ด้าน แต่เขาค่อนข้างมีความสุข มีความสมดุล รวยก็ไม่รวยมาก แต่รวยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่จนก็ไม่จน ของเรานิ่งรอแบบนั้น แต่ไม่มีคุณภาพชีวิต ติดอยู่ในจรวจร ครอบครัวก็ไม่อบอุ่น ชุมชนก็ไม่เข้มแข็ง เมื่อคนเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา เราก็มียุทธศาสตร์อยู่อันนี้คือ พัฒนาค้น เวลาผมเขียนบทเรื่องการพัฒนาค้น ผมจึงมีความลำบากยากยิ่งในการเขียนเรื่องนโยบายประชากร ผมต้องขอมริบเวลาผมเขียนยุทธศาสตร์การพัฒนาค้น ในแผน ฯ 8 ไม่ค่อยจะกลืนกัน เวลาพูดถึงการพัฒนาค้น อะไรจะต้องพูดถึงขนาด ผมบอกถึงขนาดไปให้ท่าน research เพื่อตอบคำถามว่าเราควรจะมีขนาดประชากร คำตอบจากนักประชากรบอกผมว่าเรื่องขนาดประชากรไม่ต้องกำหนดหรอก เราจะปล่อยให้มันเห็นด้วย เมื่อเราตอบว่าไม่ต้องกำหนดอะไร เวลาเขียนเรื่องนั้นก็ค่อนข้างยาก ก็เขียนได้แค่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับประชากรจริง ๆ ในความหมายบรรพบุรุษของท่าน ที่ท่านอยากเห็นเรื่องประชากรเฉพาะของท่าน ผมเขียนได้ 2 หน้า เราบอกว่าเขียน 2 หน้าจะเป็นบทได้ไหม ผมบอกว่าหาชาน้อยให้เขียนบท ถ้าท่านไปดูในเรื่องประชากร จะอยู่ในเรื่องของการพัฒนาค้น จะมีแค่เรื่องว่า ต่อไปประเทศไทยจะมีลูกกี่คน เราพูดถึงครอบครัวที่เหมาะสม เราไม่บอกด้วยซ้ำว่าครอบครัวที่เหมาะสมกี่คน ในแผนไม่มี ผมจะไม่ไปยุ่งเรื่องของท่าน ท่านพิจารณาเอาเอง เรื่องครอบครัวที่เหมาะสม ทุกคนต้องพิจารณาเอาเองว่าครอบครัวที่เหมาะสมนั้นเท่าไร ทุกคนจะต้องมีข้อมูลข่าวสารที่จะคิดกันได้ นับเป็นครั้งแรกที่ไม่มีเป้าหมายอัตราการเพิ่มของประชากร แต่พูดถึงเรื่องให้มีขนาดครอบครัวที่เหมาะสม ท่านอาจจะ 6 ก็ได้ถ้าท่านมีปัญญา ท่านอาจจะ

เห็นว่าเรื่องกลุ่มยุทธศาสตร์ สร้างระบบให้เอื้อต่อคน ซึ่งเราระบบมารับใช้ประชากร เช่นในแผน ๖ 8 แต่ของทำนองสำคัญประชากรในความหมายคน ในแง่ของความหมาย demography แต่ระบบรอบตัวคน เราพูดถึงพัฒนาอย่างไรให้เศรษฐกิจเอื้อต่อคน ซึ่งก็คือระบบเศรษฐกิจที่พูดถึงกระจายรายได้ พูดถึงการมีส่วนร่วมของคน ไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจที่เอาแต่การขูดรีดแรงงานราคาถูก เอาแต่กำไร แล้วก็เก็บภาษี เป็นระบบเศรษฐกิจที่ต้องอาศัยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของคน สร้างงานให้คนทำ สร้างโอกาสให้คนส่วนใหญ่มีรายได้ สร้างเสถียรภาพให้คน นี่คือนโยบายประชากร สร้างเศรษฐกิจให้เอื้อต่อคน สังคมก็ต้องเอื้อต่อคน ครอบครัวชุมชน ทำอย่างไรจึงเลี้ยงลูกให้ถูกต้องเหมือนอาจารย์ช้อยันันต์พูดไว้เมื่อเข้าในระบบการเมือง ผมมาตั้งแต่เข้า 2 ท่านที่นั่งข้างบนพูดทุกเรื่อง เรื่องของนโยบายประชากร แต่เขาอยู่เรื่องที่สำคัญ คือการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ จะเรียกว่านโยบายประชากรหรือไม่ แต่เป็นเรื่องแผน ๖ 8 ทั้งแผนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเป้าหมายเรื่องคน คือการมีส่วนร่วม เมื่อพูดเป้าหมายคน ถ้าไม่พูดถึงเรื่องการมีส่วนร่วม เราจะต้องคิดถึงคนมากเกินไป เพราะในอดีตเราพูดถึงคนในลักษณะที่เป็นปัจจัยในการผลิต หรือพูดถึงคนในฐานะรับใช้เศรษฐกิจ ก็ไม่ต้องพูดถึงการมีส่วนร่วม ในอดีตนั้นระบบการเมืองหรือระบบราชการนั้นรวมศูนย์อำนาจ ก็ไม่ต้องพูดถึงการมีส่วนร่วม ในอดีตนโยบายประชากรพูดถึงเรื่องเกิด อัตราให้เกิดมาก ส่วนเรื่องการกระจายตัวรัฐกิจจะไม่สำเร็จ ถึงกระทั่ง การกระจายรายได้ ก็ไม่ค่อยจะดี คุณภาพก็ไม่ต้องพูด แต่เราพูดถึงเรื่องปริมาณ มองจากข้างบน ในอนาคตตั้งแต่แผน ๖ 8 เป็นต้นไปนั้นจะมองตรงกันข้าม พูดถึงเรื่องประชากรในความหมายกว้าง ในความหมายการพัฒนา หนึ่งไม่หันเรื่องการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ในกระบวนการตัดสินใจทุกเรื่อง เป็นเรื่องสำคัญ และเราไม่ได้ยิน เราได้ยินแต่เข้ามามีความคิดว่าจะทำอย่างไรกับประชากร เราจึงติดขัดกับความคิดข้าราชการ เราจึงติดขัดกับความคิดมองจากข้างบน ซึ่งไม่มีทางเป็นไปได้ ถ้าเราไม่มองจากการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากข้างล่าง การมีส่วนร่วมของคนทุกประเภท เพราะฉะนั้นผมคิดว่า เมื่อพูดถึงนโยบายประชากรในความหมายกว้างในแผน ๖ 8 ที่ชัดเจนที่สุดและเป็นเรื่องใหม่ คือการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งในระดับชุมชน ทั้งอื่น ครอบครัว การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และการกระจายการวางแผนไปสู่พื้นที่ เหมือนที่ผมพูดตอนต้นว่าใครจะมีลูกเท่าไร มีขนาดครอบครัวเท่าไร แผนไม่ได้กำหนด เพราะฉะนั้นแผน ๖ 8 จะไม่มีลักษณะเป็นแผน blue print เหมือนในอดีต แต่เป็นแผนที่นำสร้างความคิด สร้างการมีส่วนร่วม สังคมจะไปทางไหนก็ขึ้นอยู่กับว่าเราคิดอาวุธทางปัญญาให้เขา เราสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อคน สร้างคนให้เอื้อต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม สร้างระบบสิ่งแวดล้อม การเมือง สังคม เศรษฐกิจให้เอื้อต่อคน แผน ๖ 8 ทำทั้งสองอย่าง ถ้าทำทั้งสองอย่างได้ ไม่ต้องห่วงหรือกลัวเรื่องครอบครัวล่มสลายหรือไม่ ก็เป็นเรื่องที่เราเลือกทางเดินของเรา เราจะล้มก็ล้ม เพราะเราคิดกันที่จะล้ม ไม่ใช่ใครมาบังคับมา

กำหนดให้เรากลุ่มเหมือนในอดีต เพราะฉะนั้นผมขอสรุปแค่เพียงว่า แผนฯ 8 เป็นแผนที่ปลดปล่อยเสรีภาพให้พวกเรานี้แล้ว เป็นแผนที่ไม่ได้มองเป็นส่วน ๆ เช่น ประชากร เศรษฐกิจ หรือสังคม แต่เป็นแผนที่บูรณาการ มีเป้าเดียวกันเพื่อการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างเต็มที่ภายในปี 2020 และมีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา รอบนอกของคนก่อนครับ

รศ.ดร.อภิชาติ : ขอบพระคุณมาก ให้ความชัดเจนเป็นอย่างยิ่งเดี๋ยวว่าเป็นปรมิตี ปลดปล่อยเสรีภาพมากกว่าที่จะไปติดกับ sector ใด sector หนึ่ง แผนฯ 8 ก็คือแผนประชากรนั่นเองที่เน้นการมีส่วนร่วม เมื่ออาทิตย์ก่อนผมได้ไปสัมมนาที่ UN ในเรื่องของการปรับปรุงระบบ UN ที่ทำงานอยู่ในประเทศไทย ซึ่งเขาก็ได้รับเอาแผนฯ 8 ไปเป็นแนวทางในการทำงานของ UN ในส่วนต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย รวมถึงการเอาไปเป็นตัวอย่างสำหรับยกเป็นระบบในประเทศอื่น ๆ ด้วย รู้สึกมีความพอใจกับแผนฯ 8 ของเรามาก อาจกล่าวได้ว่า UN ได้มาสมาคมคือแผนฯ 8 ของเมืองไทยไปแล้ว เพราะฉะนั้นสุดท้ายที่เราสมาคมคือจากเรามาเป็นสหประชาชาติก็จับกัน อันนี้เป็นความชัดเจนที่ท่านรองฯ ชรรักษ์ ได้มอบให้กับผู้วิจัยทั้งสองท่านไปคิดทบทวนได้

สำหรับท่านต่อไปเป็นผู้มีความสำคัญเหมือนกัน คือท่านผู้ช่วยปลัดกระทรวงสาธารณสุข ด้านนโยบายและแผน คุณหมอสงวน นิตสารัมภ์พงศ์ ที่นั่งตรงกลางนอกจากตำแหน่งต่าง ๆ ที่เรารู้จักท่านแล้วในกระทรวงฯ ในแพทยสภาท่านเป็นกรรมการเลือกตั้งหลายสมัย เป็นรองเลขาธิการแพทยสภา เป็นประธานแผนกการศึกษาและจริยธรรมแพทย์ เป็นกรรมการบริหารแพทยสมาคม ตั้งแต่ปี 2535 จนถึงปัจจุบัน เป็นประธานอนุกรรมการพัฒนาระบบประกันสังคม และกรรมการในคณะกรรมการแพทย์ควบคุมมาตรฐานประกันสังคม ตั้งแต่ปี 2534 จนถึงปัจจุบัน เป็นประธานชมรมแพทย์ชนบทด้วย นอกจากท่านมีประสบการณ์ในด้านกระทรวงสาธารณสุขเองแล้วข้างนอกในแพทยสภา และสังคมโดยรวมท่านเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีลักษณะดีดล ท่านจะมาพูดในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสองเรื่องนี้ขอเชิญท่าน 15 นาทีเช่นเดียวกัน

นพ.สงวน : ขอบพระคุณ กราบเรียนท่านประธาน ขอชื่นชมกับ paper ที่ทั้ง 2 ท่านได้ present นั้น เมื่อคืนนั่งอ่านก็รู้สึกว่าได้ความรู้ค่อนข้างเยอะ โดยเฉพาะค่อนข้างจะชื่นชมกับนักประชากร ในแง่ที่ว่านักประชากรอาจจะใช้คำซึ่งอาจารย์ต้องได้เขียนในหนังสือของท่านว่า โอนสด นิวตัน พูลว่ามองได้ไกลกว่าคนอื่น เพราะยืนอยู่บนไหล่ของยักษ์ อีกที่ว่าเป็นคือคิด นักประชากรสามารถจะเอาตัวเลขต่าง ๆ มาพยากรณ์ได้ค่อนข้างดี อย่างไรก็ตามในฐานะของผู้ comment จะต้องเดินในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะที่มา

จากการศึกษาว่าทำอะไรจริงจะได้กว้างกว่าที่อยู่ใน paper ผมมีข้อเสนอแนะว่าจริง ๆ แล้วถ้าอรรถธรรมวิทย์ ในแง่ที่ว่านักประสาทวิทยาไม่ความองเฉพาะในส่วนสาขาของตัวเอง แต่ควรพยายามมองให้เล็กลงไป รวมถึงองค์ความรู้ที่จะไปปรับใช้ในอนาคต ผมคิดว่าอย่างง่าย ๆ ว่าอาจารย์ทั้งสองท่านนี้คิดใน paper แล้วว่า dependency ratio ของเราขณะนี้น้อยลงเรื่อย ๆ แล้วพอเด็กน้อยลง ผู้สูงอายุมากขึ้นในอนาคต dependency ratio อยู่ในอัตราไหน ถ้าเราดูจากประสบการณ์จากประเทศก่อนหน้าเรา ผมคิดว่าประเทศไทยเราโชคดี เรามีประสบการณ์ของหลายประเทศที่ได้เจริญไปก่อนหน้าเราตัวนั้นมาให้ดู ประเด็นคงมีอยู่ว่า สิ่งที่เขาเจริญออกไปแล้วและมีปัญหานั้น ของประเทศไทยจะเข้ากับปัญหาที่เขาเดินไปหรือเปล่า และเตรียมตัวในการแก้ปัญหาได้หรือเปล่า นักประสาทมองเห็นตัวเลขนี้ชัดเจน ผมเองไม่ทราบว่า ถ้าเราพูดถึง dependency ratio ที่ลดต่ำลง พูดในอีก term ก็คือว่า ในระยะใกล้ ๆ นี้เราอาจจะมีส่วนเกินหรือ surplus ที่จะสามารถเก็บออมเพื่อที่จะเลี้ยงคนแก่ในระยะยาวได้ ผมเองชอบสิ่งนี้ไปมาก สิ่งนี้ปรารถนาโดยตรง ๆ หนึ่งโดยดูจากประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่นและประเทศที่พัฒนาแล้ว สิ่งนี้ปรารถนาโดยตรงได้ต่อหัวค่อนข้างสูง และในระยะยาวนั้นอาจมีปัญหาของผู้สูงอายุเช่นกัน ขณะนี้ในญี่ปุ่นมีปัญหาผู้สูงอายุค่อนข้างมาก แผนพัฒนาของประเทศญี่ปุ่น ขณะนี้ใช้ผู้สูงอายุเป็นหลัก สิ่งนี้ปรารถนาได้โดยตรงนี้มาทำเรียกว่า medisave สิ่งนี้ปรารถนาใช้คำว่า Asian Value คือค่านิยม หรือคุณค่าของชาวเอเชีย ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากต่างประเทศ คุณค่าของชาวเอเชียคือการเป็นคนเก็บหอมรอมริบ เป็นคนที่คิดถึงครอบครัว ช่างเหลือครอบครัว สังคมจีนก็เป็นสังคมที่ถึงเวลาแล้วลูกหลานต้องเลี้ยงพ่อแม่ สังคมไทยที่จริงก็เป็นเช่นนั้น แต่ไม่ทราบว่าหนังสือพิมพ์ฉบับไหนพูดว่าคนเอเชียเพิ่งเปลี่ยนค่านิยมเป็นเก็บหอมรอมริบ เนื่องจากว่าใช้สินค้าฟุ่มเฟือยมากเกินไป อย่างไรก็ตามผมคิดว่า สิ่งนี้ปรารถนาผมมองว่าอีก 20 ปีข้างหน้ามันจะมีปัญหาผู้สูงอายุเยอะ เพราะฉะนั้นเราจะต้องออกมาว่าในส่วนรายได้ของแต่ละคนที่ได้รับอยู่ในปัจจุบันมันจะต้องเก็บไว้ในกองทุนไว้ ไม่สามารถเอาออกมาใช้ได้ จะใช้ได้เมื่อตัวเอง พ่อแม่ หรือครอบครัวเจ็บป่วย ถ้าตัวเลขไม่แค่นี้ใช้บัญชีเงินฝากหรือการก็จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ กลายเป็นส่วนออมของคนนั้นก็จะดูแลครอบครัวในระยะยาว ในขณะนี้เรามีแรงงานที่อยู่ในวัยทำงานมากขึ้นเรื่อย ๆ แม้ในช่วงสั้น ๆ ถ้าเรา enjoy เหมือนอย่างเกาหลีได้ได้พื้นที่เงินออมมากขึ้น งบประมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่เคยพบกับ zero growth เหมือนสมัยท่านนายกฯ เปรมก็จะไม่รู้สึกเดือดร้อน ไม่รู้สึกสิ้นเปลือง แล้วจริง ๆ แล้วคุณค่าเอเชียที่ทำอะไรจริงจะสามารถเก็บหอมรอมริบ เพื่อที่จะสามารถเลี้ยงดูสังคมในระยะยาวต่อไปได้ นี่เป็นตัวอย่างหนึ่ง เราอาจมีคุณค่าทางเอเชียอย่างอื่นก็ได้เหมือนกับท่านรองเลขาฯ พยายามอีกคือ เรื่องของการรวมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ หรือการรวมกลุ่มอย่างอื่นก็ตาม ของเรามีค่านิยมที่ถึงวันพระ หรือวันที่มีพิธีทางศาสนา คนมักจะไปรวมกลุ่มกัน เป็นค่านิยมที่ตกทอดมา ถ้าไปอยู่ในชนบทค่านิยมเหล่านี้ถึงขั้นอยู่อย่างแข็งแรง ทำ

อย่างไรเราก็จะสามารถใช้ความรู้ทางประชากรศาสตร์ในปัจจุบัน ที่มองว่าวัยหนุ่มสาวจะมีมากขึ้น คนวัยแรงงานจะมีมากขึ้น มาเป็นประโยชน์ที่จะเลือกประชากรศาสตร์ที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวอีก 20 ปีข้างหน้า ผมอยากจะทำไว้ แทนที่เราจะจำใจอยู่เฉพาะในส่วนของการประชากรศาสตร์เดิม ๆ ในค่าตะวันตก ที่ผมพบว่าเรามี dependency ratio ผมคิดว่าอาจจะมีการเสนอใหม่ก็ได้ว่ามี surplus ratio หรือมี independency ratio ที่จะช่วยดึงคนต่อไปในระยะยาว และขณะที่สภาพของเรามีอยู่ อันนี้เป็นประเด็นแรกที่ผมอยากพูดถึง

ประเด็นที่ 2 เมื่อพูดถึงเรื่องคุณภาพของประชากร เราคงไม่พูดถึงเรื่องปริมาณแล้ว ถึงจุดนี้เราคงพูดถึงเรื่องคุณภาพ ผมคิดใจหลายครั้งแล้วว่าเคยไปฟัง TDR และเมื่อถึงที่นั่นตรงเวลา ๆ ก็พูดว่าถึงขั้นปรี๊ดแล้ว ผมหวังว่าคงไม่ใช่เป็นปรี๊ดสูงสุดคืนสู่สามัญ ถึงอย่างไรแล้วก็ยังเสียดายเหมือนเดิม เพราะว่าถ้าเราดูก่อนที่จะร่างแผนฯ 8 นั้นในส่วนของ TDR มีการศึกษาเรื่องกำลังคน และมีส่วนหนึ่งที่สภาพนั้นๆ เอาไปใช้ และผมเชื่อว่ามันก็เสียดายหลายอย่าง เวลาพูดถึงเชิงคุณภาพหรือกำลังคนนั้นมันก็พูดถึงเรื่องทักษะ แรงงาน พลังงาน ๆ ก็คือว่า กำลังคนหรือประชากรถูกมองเป็นพลังในการผลิต ผมคิดใจตรงนั้นมาก เพราะทุก ๆ ครั้งเวลา project ออกไปนั้นจะพูดว่า คนเราไม่พอ ผู้ประเทศก็เจริญแล้ว ไม่ได้ล้าหลังเวียดนามกับจีนก็จะทิ้งเราแล้ว เพราะว่าเราเรียนน้อย ทักษะของแรงงานเราน้อย จริงๆ แล้วเป็นการมองว่าคนเป็นพลังในการผลิตทั้งนั้น ผมไม่ได้มองว่าส่วนนั้นเป็นส่วนที่ผิด ส่วนนั้นเป็นส่วนที่ถูก แต่ถูกไม่ทั้งหมด ที่จริงแล้วผมอยากให้อะไรในอนาคตมีคุณภาพชีวิตอย่างที่ดีกว่าถึงยุคปรี๊ด ที่ว่าทุกคนมีความสุข เราอยากได้ทีวี เราอยากได้จักรยาน เราอยากได้นักคิดที่ทำอะไรกับสังคม คงไม่ใช่มองเป็นเพียงทักษะแรงงานในแง่ของการเป็นขบวนการผลิตที่ maintain การเติบโตทางเศรษฐกิจ สามารถแข่งขันได้ เป็นประเทศอันดับ 8 ของโลกในอนาคต ทั้ง 2 paper นี้ ผมคิดว่า paper ของอาจารย์ก็สอดคล้องมีส่วนนี้อยู่เยอะ ในแง่ที่ว่าเราอยากให้มีแรงงานที่มีทักษะต่อไปในระยะยาว ประเด็นที่ 2 ในปัญหาเรื่องคุณภาพของประชากร เวลาพูดถึงปริมาณกับคุณภาพนั้น ปริมาณพูดง่าย ทำง่าย คุณภาพพูดยากและก็ทำยาก ทำยากหมายความว่าอย่างไร แผนฯ 8 นี้ถ้าสูงสุดจริงๆ แล้ว แผนฯ 8 นี้ก็ถึงแม้ว่าเป็นเรื่องของคนทั้งหมดจริง ๆ แล้ว จะต้องทำอย่าง integrate ทั้งหมด และด้วยกำลังคนด้วยพลังของทั้งสังคมในการผลักดันแผนฯ 8 ออกมาเป็นจริง เพื่อจุดมุ่งหมายให้คนมีความสุข ถ้าเราทบทวนดู เช่น paper อาจารย์เสียง ตั้งแต่ต้นนั้นสมัยที่อาจารย์ทวิ แรงกล้า คิดด้านเรื่องของ การวางแผนครอบครัว ไม่เห็นด้วยกับ ดร.อานวส วีรพรหม แต่ก็พูดถึงในเชิงคุณภาพเช่นกัน พลังงาน ๆ ว่า แต่ก็ไม่สนใจว่าจะมีคนเยอะ ไม่เยอะ แต่กลับสนใจเรื่องคุณภาพ ดร.อานวส ก็พูดในเชิงคุณภาพ แต่ approach ออกมาต่างกันเท่านั้นเอง เราก็มาพูดกันอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ผ่านไปหลายสัปดาห์ก็คือ

เรื่องคุณภาพ ประเด็นก็คือว่า เราจะสามารถทำให้แผนฯ 8 ที่ออกมาคุณภาพที่สมบูรณ์ได้อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น เวลาเราพูดถึงคน นอกจากเราอยากให้มีการศึกษา มีทักษะแรงงานที่ดี มีการศึกษาดี เป็นนักคิดเหมือนอาจารย์สอนนั้นแล้ว ยังอยากให้มีความสุขดี สุขภาพแข็งแรง ผมยังไม่เห็นว่า จริง ๆ แล้วแผนฯ 8 เราถนัดหาผู้ที่บอกว่าคนไทยทุกคนในแผนฯ 8 จะมีหลักประกันด้านสุขภาพ ผมคิดว่ามันถึงเวลา ถ้าเราไปดูประเทศที่เจริญแล้ว หรือประเทศที่ไม่เจริญ เช่น ไลบีเรีย ไปก่อนหน้าเราแล้ว มันได้โคตรเบ็ด เศรษฐกิจรายได้ต่อหัวต่อปีเกิน US\$ 2,500 แล้ว ของเราก็เกินแล้ว แต่เราถนัดที่จะบอกว่าเรามีหลักประกันสุขภาพทั้งประเทศแล้ว ของเราจึงไม่มี ผมคิดว่าอันนี้เป็นตัวอย่างว่าคงไม่ใช่เรื่องของความรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงด้าน physical และด้านอื่น ๆ ว่าทำอย่างไรเราจึงจะสร้างคนที่มีคุณภาพและมีความสุขออกมาได้จริง ๆ

ประเด็นที่ 3 ก็คือว่า ปกติเวลาศึกษาเรื่องประชากรศาสตร์นั้นมักจะมองในภาพ macro มุมขึ้นชอบอาจารย์เคียงนะที่ศึกษา area แล้วใช้คำว่า small area demographic study ได้ศึกษา area ที่เชิงอินทร์ เป็นระยะเวลา 25 ปีแล้ว ผมอยากให้มี study อย่างนี้เยอะ ๆ ผมคิดถึงว่าครั้งหนึ่งเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว ผมเข้าไปหมู่บ้าน ๆ หนึ่งที่จังหวัดสุรินทร์ ในหมู่บ้านนั้นตอนนั้นผมเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลอยู่ที่นั่น และได้รับจดหมายจากมูลนิธิเด็ก ขอให้ช่วยดูแลครอบครัวนี้ด้วย ผมเข้าไปพบครอบครัวนี้ สิ่งที่ผมเจอผมไม่อยากจะเชื่อว่ามันมีปลาในนามีข้าวอย่างประเทศไทยจะพบสภาพเช่นนั้น คือ พบพ่อพิการที่เรียกว่า scheroderma ศีรษะพิการแขนขาพิการเคลื่อนไหวไม่ได้ และพบเด็กอีก 2 คน เด็กคนโตสุดอายุ 6 ขวบ เด็กเล็กสุดอายุ 9 เดือน และเด็กคนเล็กสุดนี้เป็นเด็กที่ทางมูลนิธิเด็กส่งมาให้เรา เป็นเด็กขาดอาหาร degree 3 ทั้งวันไม่มีใครอุ้ม แม่ออกไปรับจ้างรับจ้างนอก กลับมาตอนเย็น สรุปลก็คือว่า พ่อที่เคลื่อนไหวไม่ได้เลี้ยงลูกไม่ได้มัน ๆ อยู่แล้วเพราะฉะนั้นเด็กอายุ 6 ขวบ เป็นคนที่ดูแลเด็กอายุ 9 เดือน และผมเชื่อว่าถึงความต้องการแรงงานในสังคมไทยมากขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุดหลัง ๆ นี้ ผมเชื่อว่าสภาพอย่างนี้มีอยู่ ครอบครัวที่มีแม่เด็กกับคนแก่อยู่บ้านนั้นผมยังไม่เห็นชัดเจน อาจจะมีการศึกษาก็ได้ ซึ่งผมอาจจะอ่านไม่หมด ไม่เห็นชัดเจนว่านักประชากรศาสตร์อาจให้เห็นภาพว่ามีตรงไหนบ้างที่มีอย่างนี้อ่างชัดเจน มีภาพปรากฏการณ์อย่างนี้ที่พอที่เป็น specific area เล็กน้อย ๆ ที่ ๆ รัฐบาลควรให้ความสนใจอย่างชัดเจน เราจะเห็นแต่ภาพรวม แล้วบอกว่ามีปัญหาอย่างนี้ ทุกคนทราบว่ามีปัญหาอย่างนี้ แต่อยู่ตรงไหนบ้าง จังหวัดสุรินทร์ที่ผมพบอยู่ในหมู่บ้าน ผมเชื่อว่าคงมีอย่างนั้นอยู่อีก เราจะมี study อย่างนี้จะฉายภาพแล้วให้ข้อมูล เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ดีในส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างไร ในขณะเดียวกันในส่วนของ macro-micro แล้ว ผมพูดเรื่องของมองเฉพาะด้านประชากรศาสตร์ ประชากรศาสตร์สมัยใหม่อาจจะต้อง link กับส่วนอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น

เวลาพูดถึงแรงงานต่างชาติ ผมไม่เชื่อว่า เราจัดนักประชากรศาสตร์ลงไปอย่างเดียวยังจะสามารถได้ recommendation ที่ดีที่สุดสำหรับแรงงานต่างชาติ รวมทั้งการพูดในเรื่องของนโยบายที่ไม่ promote การวางแผนครอบครัวมากพอที่จะทำให้อัตราการเติบโตอย่างนี้เราสามารถทดแทน replacement level ตรงนี้ได้ อันนี้ต้องเป็นลักษณะ specific อีก และไม่ใช่ว่าจะให้ความรู้เฉพาะประชากรศาสตร์อย่างเดียว จะต้องใช้ความรู้อื่น ๆ อีก ถ้าจะมีนโยบายอย่างนี้ลงใน area ใด หรือพื้นที่ใด เราควรมีองค์ประกอบของนโยบายอื่น ๆ ประกอบอย่างไรบ้าง ถ้าพูดในแง่ประชากรศาสตร์อย่างเดียวนั้นก็ทราบกันอยู่แล้วว่าเมืองไทยเป็นทวีป คนรวมกับคนจนห่างกันมากเหลือเกิน ดังนั้นเราไม่สามารถ apply นโยบายเดียวกันกับคนสองกลุ่มได้ โดยใช้ลักษณะของวิชาประชากรศาสตร์แค่เพียงอย่างเดียว

ประเด็นสุดท้าย ผมคิดว่าที่วิ่งแล้วอาจารย์ธรรมรักษ์ ก็ได้พูดไปแล้วอันที่จริงลักษณะของประชากรที่เปลี่ยนไปนั้นเป็น dynamic ไม่ใช่ static ดังนั้น การ project หรือเสนอ strategies แต่ละอันนั้น มันคง evolve คือพัฒนาการในแต่ละระยะ ในระยะยาวเราอาจจะมีสังคมอีกแบบหนึ่ง อาจจะไม่มีย่านชานของชำ โรงเรียนอาจจะเหลือเด็ก 3-4 คน มีครู 1 คน แต่เป็นสังคมที่ทุกคนมีความสุขมากขึ้น ประเด็นคงมีอยู่ว่าเราสามารถจัดการเปลี่ยนแปลง project การเปลี่ยนแปลงแล้วเสนอ recommendation โดยเอาข้อเสนอแนะที่จะทำให้ประชากรมีความสุขออกไปได้อย่างไรบ้างในแต่ละระยะ คงไม่ใช่ที่เรามี recommendation อย่างหนึ่งจะใช้ได้ตลอด หรือ recommendation เมื่อ 20 ปีที่แล้ว แต่ตอนนี้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ บางคนก็เปลี่ยนแปลงได้ เพราะฉะนั้นโดยสรุปผมอยากเสนอประเด็นทางนโยบาย เป็น 3 ประเด็นใหญ่ ประเด็นที่ 1 ก็คือ การวางแผนจำลองของอนาคต โดยใช้วิชาประชากรศาสตร์ในปัจจุบัน และดูว่าเมื่อถึงเวลานั้นแล้วประชากรในแต่ละกลุ่มจะเกื้อหนุนกันอย่างไรบ้าง ตั้งแต่ตอนนี้เพื่อจะรับใช้ในอนาคต ในการดำเนินการแบบนี้อาจจะใช้ Asian Value หรือ Thai value เข้ามาปนด้วย เราอาจจะถึงยุคที่ตอนนี้พยายามจะหา innovation ของเราเอง โดยไม่ใช้ความรู้ของฝรั่งแต่เพียงอย่างเดียว ในการวิวัฒน์สิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างออกไป ถึงเวลานั้นแล้วไม่ว่าเรามีสังคมที่คนแก่สามารถอยู่ร่วมกันได้ดี ไม่เหมือนมั้งที่ถึงเวลานั้นคนแก่ก็ต้องไปอยู่ใน nursery home พูลง ๆ ว่าถูกชนออกไป ผมคิดว่าอยู่ที่ปัจจุบันนี้แหละว่าเราจะร่วมสร้างกันอย่างไร ประเด็นที่ 2 การศึกษาในชุดใหม่น่าจะลงไปถึง micro specific มากขึ้น และขณะเดียวกันคงเป็น horizontal ไม่ใช่ vertical อย่างที่เป็นอยู่ ประเด็นสุดท้าย ก็คือ การยกเครื่องโครงการวางแผนครอบครัว เราคงไม่พูดถึงเรื่องตัวเลข หรือเรื่องของการคุมกำเนิดแต่เพียงอย่างเดียว ทำอย่างไรจึงจะยกเครื่องโครงการวางแผนครอบครัว ในการพัฒนาคุณภาพและมีครอบครัวที่อบอุ่น รอบคอบรับ

อาจจะมียูกหรือเปล่า ถึงเวลาก็น่าแล้ว คือเขาจะต้องท้องอยู่ตลอด และไม่ได้เป็นครอบครัวที่ฐานะดีเท่าไร อยู่ชนบท และช่วงสงครามด้วย ลองนึกถึงความลำบากยากแค้นของแม่ในการพุงลูกจำนวนมาก และต้องท้องนับเป็นตั้ง 10 กว่าครั้ง และต้องพุงชีวิตของลูก ๆ ทั้งหลาย เมื่อคิดจนเป็นคนรุ่นต่อมาก็มานั่งคิดว่า คิดจนอยากจะเป็นเหมือนคุณแม่มียูกหรือเปล่า หรือคุณป้า คิดจนรู้สึกจิตใจที่เราเกิดมาในยุคมืดที่เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการคิดค้นในเรื่องว่าผู้หญิงสามารถตัดสินใจ ครอบครัวสามารถตัดสินใจได้ว่าเราจะมียูกกี่คน และเราจะให้ลูกของเราที่มีคุณภาพอย่างไร คงนึกภาพออกที่ครอบครัวชนบทส่วนใหญ่มีลูกมากกว่า 10 คนนั้น สภาพที่เกิดขึ้นลูก ๆ เป็นอย่างไร คิดจนไม่ใช่เป็นตัวแทน แต่อาจจะโชคดีที่หลุดออกมา แต่คนอื่นในหมู่บ้าน หรือแม้แต่คนในครอบครัวคิดจน ไม่ได้โชคดีเหมือนคนอื่นทุกคน เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องของการมีชีวิตอยู่แบบมีคุณภาพ หรือการมีชีวิตอยู่ตามสถานการณ์ ซึ่งเป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติที่เราไม่สามารถควบคุมได้ คิดจนอยากให้พวกเราตระหนักว่าความมีเทคโนโลยีที่ดี เป็นโอกาสที่เราได้ควบคุมชีวิต แต่ขอให้นักองคืหญิงบ้างที่ต้องรับภาระในการมีลูก เมื่อพูดว่าคิดจนค่อนข้างจะไม่แปลกใจเรื่องการลดลงอย่างรวดเร็วของอัตราการเกิด เพราะคิดจนมีโอกาสได้พูดคุยกับนักมานุษยวิทยาที่ลงไปทำการศึกษาระดับหมู่บ้าน และได้พูดคุยกับผู้หญิงในระดับหมู่บ้าน และผู้หญิงที่มีฐานะต่าง ๆ มากมาย นักมานุษยวิทยาเล่าให้ฟังว่า ในสังคมชนบทไทย ได้เคยมีวัฒนธรรมของการหาวิธีคุมกำเนิดแบบธรรมชาติ หรือวิธีที่คิดค้นขึ้นเองในหมู่บ้านต่าง ๆ แต่เรื่องเหล่านี้ไม่ค่อยได้มีการศึกษาอย่างลึกซึ้ง เท่าที่ได้ฟังมาอย่างเช่น คนภาคอีสาน ถ้าเขาคิดจะมียูกแต่ละครั้ง คนอยากมียูกอยู่จริง แต่ถ้าเขาคิดว่าจะมีแผนผัง คือสภาพความเป็นอยู่ขึ้นกับภูมิอากาศ ถ้าคิดว่าอาจจะมียู่นาน 4-5 ปี ติดต่อกัน คนที่คิดจะแต่งงานก็ต้องเลื่อน หรือคนที่คิดจะมียูก ก็ต้องพยายามเลื่อนที่จะไม่มียูก เมื่อเกิดมียูกขึ้นมา ผู้หญิงพยายามทำให้ตัวเองเกิด accident เพื่อให้แท้งลูก โดยการทำงานหนัก บีบท้องตัวเอง ซึ่งเรื่องบีบท้องตัวเองนี้ ได้จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงภาคเหนือที่มามีงานอาบ อบ นวด เกิดท้องขึ้นมาไม่รู้ว่าทำอะไร การบีบท้องตัวเอง ซึ่งเป็นวิธีที่อันตรายมาก อาจเกิดการตกค้าง และเกิดเป็นมะเร็งได้ในระยะต่อมา อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้คือสภาพชีวิตของชาวบ้านที่จะต้องต่อสู้กับการดำรงชีวิต ภาคเหนือเคยเป็นภาคที่มีลุ่มน้ำอุดมสมบูรณ์ แต่พื้นที่ที่เป็นดินเหนียว เกิดการแก่งแย่งที่ดินสูงในช่วงที่มีการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกิดการแก่งแย่งที่ดินโดยคนที่มีอิทธิพล มีอำนาจ ทำให้ชาวบ้านเกิดสภาพการมีพื้นที่ในการเพาะปลูกต่อครอบครัวต่อประชากรจะน้อยกว่าจังหวัดอื่น ๆ จึงเกิดแรงกดดันที่ทำให้ครอบครัวเหล่านี้มีวิธีการควบคุมการมีลูก เขาจะไม่มียูกมาก คิดจนคิดว่ามีการศึกษาเรื่องนี้ในภาคเหนือ จาก background เรื่องที่ผู้หญิงในจังหวัดต่าง ๆ มีประสบการณ์ในเรื่องเหล่านี้และตระหนักถึงปัญหาเศรษฐกิจกับการมีลูก เมื่อมีการนำเอาการวางแผนครอบครัวเข้ามา เหมือนรูปที่อาจารย์แสดงแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงสมัยใหม่จะเอาวิธีคุมกำเนิดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจได้ ถ้าหากว่ารัฐบาลไม่ได้มีการวางแผนครอบครัวอย่างกระตือรือร้นเหมือนที่เกิดขึ้น

รศ.ดร.อภิชาติ : ขอบคมมากครับคุณหมอ นับว่าเราได้ข้อคิดมากมาย ในฐานะนักประชากรที่อยู่ในที่หลายท่าน คงจะได้นำไปประกอบการเป็นนักประชากรศาสตร์เอง ตอนแรกก็รู้สึกสบายใจว่าไม่มีนโยบายประชากร พวกเราคงจะสบายขึ้น ไม่ต้องทำงานกันมาก แต่พอมาฟังคุณหมอสงวน บอกว่าไม่มีนโยบายประชากรก็จริง แต่ยังมี model อยู่ สิ่งขอให้นักประชากรศาสตร์มานั่งทำ model ให้ อาจจะให้มีคนแผน สิ่งไม่ให้เขียนนโยบาย เราจะยอมรับในจุดนี้ไว้ก่อน ซึ่งเป็นข้อคิดที่ค่อนข้างหนึ่ง

ท่านสุดท้ายคือ รศ.ดร.वास พงษ์ไฉฉร นั่งอยู่สุดท้ายนั้น ท่านเป็นนักเศรษฐศาสตร์ ท่านอาจบอกว่าสิ่งที่เราพูดกันมาตั้งแต่เข้านั้นอาจจะผิดหมดเลย เริ่มต้นกันใหม่ก็ได้ละ เลี้ยวลงฟังคุณท่านจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ปริญญาโทที่ออสเตรเลีย โมนาซ ขณะนี้ท่านเป็นอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ เคยทำงานเป็นผู้เชี่ยวชาญองค์การแรงงานระหว่างประเทศ เป็นที่ปรึกษา UNESCO ธนาคารโลก UNTAC มีงานเขียนงานวิจัยมากมายที่เราได้ข่าวจากหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ เรื่องเศรษฐกิจการเมืองไทย การลงทุนจากญี่ปุ่นสู่อาเซียน การอพยพของแรงงานสตรีมาทำอาบ อบ นวด คล้ายขึ้นกับประชาธิปไตย เศรษฐกิจนอกกฎหมาย และนโยบายสาธารณะของไทย ปัจจุบันท่านกำลังศึกษาวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิภาพการพัฒนาอุตสาหกรรมของไทย กับบราซิล และเกาหลีใต้ท่านได้ร่วมงานของสถาบันฯ โดยการให้มุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์ด้านนโยบายประชากร และด้านอื่น ๆ และในวันนี้ท่านก็ให้เกียรติมาอีกครึ่งหนึ่ง ขอเชิญอาจารย์พัก 15 นาทีเช่นเดียวกันครับ

รศ.ดร.वास : ขอพระคุณของท่านอาจารย์ ดิฉันต้องขอขอบคุณที่ได้มีโอกาสมาเสวนากับท่านในครั้งนี้ และได้มีโอกาสอ่านงานที่เกิดจากความวิริยะอุตสาหะของนักวิจัยทั้งสองท่าน ทั้งท่านอาจารย์เดียง อาจารย์กุศล และคุณหลายคน ดิฉันรู้สึกประทับใจกับการทำงานของกลุ่มวิจัยทางด้านประชากรมากมายทีเดียว ดิฉันจะเริ่มจากการตั้งข้อสังเกต 2 ข้อ แล้วตามด้วย comment 4-5 ข้อ ข้อสังเกต 2 ข้อ คือว่า ดิฉันค่อนข้างจะไม่แปลกใจที่เราพบว่าการลดลงของอัตราการเกิดของไทยนั้นได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดิฉันไม่ปฏิเสธว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการที่เราได้รับฟังคำแนะนำจากธนาคารโลก และได้ได้รับความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค รวมทั้งทางด้านวัสดุต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการควบคุมประชากร การวางแผนครอบครัว เช่น ฮาคุมกำเนิด และเครื่องมือเครื่องมือนอื่น ๆ ดิฉันมองว่า ในประการที่หนึ่งในฐานะที่เป็นผู้หญิงมาจากครอบครัวในชนบท มาจากหมู่บ้าน ซึ่งในสมัยนั้นคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นคนแม่คิฉิน ป้า น้า อา จะมีลูกกัน 10 คน 12 คน อย่างคุณลุงคิฉินมีลูก 13 คน คุณแม่คิฉินท้อง 11 ครั้ง แต่บังเอิญอยู่ในช่วงสงคราม เหลือรอดมา 5 คน ชีวิตในวัยเด็กของคิฉินได้เห็นสภาพของคุณแม่ ป้าและคนอื่น ๆ ที่ไม่มีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีในเรื่องของการควบคุมได้ว่าลูกจะมีลูกกี่คน

คิดันคิดว่ากาที่ผู้หึงสามารถมีกน้อดอง และประสพการที่คิดันเกิดมาจากชนบท คิดันคิดว่าเป็น positive aspect มากกว่า negative aspect แต่ภาวะอื่น ๆ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจที่เรา เคมุ่งแต่เรื่อง economic growth มุ่งสร้างแล่วัดดู วัสดุต่าง ๆ ตรงนี้ต่างหากที่ก่อให้เกิดการชักจูง ในชนบท ที่จริงคิดันมีข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือว่า ความตระหนกตกใจในเรื่องของการที่เรามีประชากร อดอง แล่วจำนวนแรงงาน การเพิ่มขึ้นของแรงงานที่จะออกใช้ เหมือนที่ท่านรองปลัดฯ ว่าไว้คือ นัก เศรษฐศาสตร์ทั่ว ๆ ไป นักบริหาร นักวางแผนส่วนใหญ่ จะมองแรงงานเป็นปัจจัยในการผลิตไปหมด เป็นกลไก ไม่มองคนเป็นมนุษย์ มองคนเป็นแรงงานไปหมด และความตกใจที่ว่า เราจะมีแรงงานใช้เหลือ ลงนั้นมันก็เป็นเรื่องเกี่ยวกันหมด เมื่อที่ท่านอาจารย์ท่านหนึ่ง อาจารย์ธรรมรักษ์หรืออาจารย์ยศ ที่พูดว่า การพัฒนาคุณภาพคนนั้น เรามักพูดถึงการพัฒนาคุณภาพแรงงาน แต่เราไม่ได้พูดถึงคุณภาพผู้ประกอบการ คิดันคิดว่าประเด็นตรงนี้จะต้องมีการพูดถึง ผู้ประกอบการมักคิดอย่างเดียวว่าแรงงานเป็นปัจจัยการผลิต และเป็นส่วนสำคัญของต้นทุนการผลิต ที่จะต้องลดต้นทุนมากที่สุด เมื่อพูดถึงการแข่งขันกับต่างประเทศ แอ่งนั้น จุดแรกที่พูดถึงคือ ทำอย่างไรจึงจะลดค่าจ้างแรงงาน แต่ไม่มีการพูดถึงการลดต้นทุนโดยการ พัฒนาการจัดการให้ดีขึ้น การจัดการที่ไม่ดีก็ทำให้ต้นทุนเพิ่มได้เหมือนกัน พัฒนาคุณภาพวัตถุดิบที่ใช้ พัฒนา เครื่องจักรที่ใช้ แม้กระทั่งการพัฒนาการอบรมฝึกฝนแรงงานที่ใช้ สิ่งเหล่านี้ไม่มีการพูดถึง จะเอาแต่ลด ค่าจ้าง และการลดค่าจ้างที่เรามองเห็นและทำได้ง่าย ๆ ก็คือ การมีแรงงานเยอะ ๆ เพราะฉะนั้น ความต้องการที่จะให้มีประชากรเยอะ ๆ นั้น มันสืบเนื่องมาเพราะต้องการลดต้นทุนการผลิตด้านแรง งาน และมักเป็นแรงงานไร้ฝีมือด้วย คิดันคิดว่าเมื่อเราพูดถึงเรื่องจุดเปลี่ยนของนโยบายประชากร เรา ต้องการจุดเปลี่ยนในหลาย ๆ มิติ เกี่ยวกับเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไทย ไม่ ใช่เฉพาะเรื่องนโยบายประชากร แม้กระทั่งจุดเปลี่ยนในเรื่องของทัศนคติของผู้ประกอบการ นี่เป็นข้อ สังเกตทั้ง 3 ข้อ สิ่งที่คิดันจะพูดต่อไปนั้นคิดันอยากให้ท่านมีมติการมองในเรื่องประชากรค่อนข้างกว้างขึ้น หัวข้อในเรื่องจุดเปลี่ยนนโยบายประชากรเป็นหัวข้อที่ตรงเปะเลย คือว่าจะต้องมีการหักเหมุมมองต่าง ๆ คิดันคิดว่าขณะนี้เราอยู่ในสมัยของโลกาภิวัตน์ พูดกันมากเรื่องโลกาภิวัตน์ ในเรื่องของประชากร เรา คงต้องมองว่า เราเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประชากรโลก ถ้าเป็นประชากรของโลก คงจะเพิ่มในอัตราที่ ผ่านมาในชั่วอายุของเราที่ผ่านมาเราจะมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย เราจะไม่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ในอัตราอย่างที่เราเคยใช้ไปแล้ว และอันที่จริงสำหรับกรณีของประเทศไทยด้วย เพราะเรารู้กันดีอยู่แล้ว การใช้ทรัพยากรในอัตราอย่างที่เราเคยใช้กันมา กับกาที่ประชากรเพิ่มจำนวน มากขึ้น มันนำไปสู่ปัญหาของระบบนิเวศน์ ปัญหาของความเสื่อมคุณภาพ ความเสื่อมสลายของสภาพ ทรัพยากรธรรมชาติของโลกอย่างไร ประเด็นที่ 2 ที่เราต้องปรับทัศนคติมองมิติที่กว้าง ขอให้คิดันคิดว่า ประเทศไทยซึ่งมีคนไทยในปัจจุบันนี้ เราพูดถึงชาติพันธุ์ไทย หรือเชื้อสายไทยได้หรือเปล่า เราพูดถึง

ความเป็นชนชาติไทยในฐานะการสืบทอดสายเลือดได้หรือเปล่า ดิฉันไม่แน่ใจว่า เรามีชนชาติไทยในฐานะเป็น race เป็นเชื้อชาติที่มีการสืบทอดสายเลือดกันมาอย่างเข้มข้น แต่ที่เราแน่ใจว่าคนไทยปัจจุบันเป็นผลมาจากการผสมผสานของคนหลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์ มีทั้งกลุ่มที่เรียกตนเองว่า ไทหรือไท ที่ไม่มี "ฮ" แล้วเรามาแปลงเป็น ไทยในปัจจุบัน แต่กลุ่มไทหรือไท ในอดีตเหล่านั้นก็ได้ผสมปนเปกับมอญ ลาว ละว้า ไช้ ไช้ง ไช้งดำ กล่า พม่า กระเหรี่ยง ไทยใหญ่ จีน แยกเปอร์เซีย แม้กระทั่งคนโปรตุเกสที่อยู่กับจีน ดังที่ท่านอาจารย์สุจิตต์ วงศ์เทศ ได้กล่าวว่า คนไทยนั้นเป็น จปด ไช้ไหมคะ เจ๊กปนลาว แต่ไม่ใช่เจ๊กปนลาวอย่างเดียวนะ ไทยปนเจ๊ก ไทยปนมอญ คนนี้ก็ไทยปนอเมริกัน ปนสิงคโปร์ ปนอังกฤษ ปนเยอรมัน เสอะแสะ ดังนั้นการที่พูดถึงว่าถ้าเราจะพูดเชื้อชาติพันธุ์ไปนั้น ดิฉันไม่แน่ใจว่าเราพูดได้อย่างนั้นจริงหรือเปล่า แล้วประวัติความเป็นมาของสังคมไทยที่เราอยู่ในดินแดนดินไทยนี้ ก็เป็นประวัติของกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอยู่กันนี้ หลากหลาย คนเชื้อไทยสมัยเจ้ากาวิละ เจ้าอะโอะอะโอะ เจ้าองค์สุดท้ายของเชียงใหม่ ยังมีประวัติเล่าว่าไปกวาดต้อนเอาไทยใหญ่ คนลาว ชาวอะโอะอะโอะอพยพเข้ามาเพื่อจะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ เนื่องจากมีคนไม่พอ ประเทศไทยก็เหมือนกัน คนไทยกรุงเทพฯ ก็เหมือนกัน ในสมัยรัชกาลที่ 3 เราไปตีมาลาญแล้วก็เอาเชลยศึกไปตั้งถิ่นฐานที่คลองแสนแสบเต็มไปหมดเพราะอะไรวะ เพราะเรามีคนไม่พอที่จะทำนา เพื่อให้พระมหากษัตริย์เก็บภาษีค่านา แล้วเราจึงไปตีเวียงจันทน์ ตีเขมร ไปตีญวน แต่ละครั้งที่ไปตี ก็ต้องขนเอาเชลยศึกกลับมา แล้วคนไปอยู่ประวัติของชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทย ดิฉันมองไม่เห็นเลยว่า เราพูดถึงชนชาติพันธุ์ชาติเชื้อชาติไทยได้อย่างไร ในเมื่อประกอบไปด้วยกลุ่มคนต่าง ๆ เหล่านี้ เราขอให้ท่านลองสำรวจครอบครัว family tree ของตัวเอง คุณจะพบว่าก็มีประวัติความหลากหลาย concept ของคำว่าไทย เป็น concept ในทางวัฒนธรรมมากกว่าเชื้อชาติ แม้กระทั่งรัชกาลที่ 5 ท่านตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้อย่างมาก และมีได้พยายามที่จะทำให้ผู้คนทั้งหลายผสมกลมกลืนกันมากมายนัก ชาวลาญก็อยู่อย่างชาวลาญ ก็ให้เขาอยู่กันไป คนฝ่ายเหนือเขาก็อยู่อย่างคนเหนือ ก็อยู่กันไป ลาวเขาก็อยู่อย่างคนลาวก็อยู่กันไป แต่จะต้องมาอยู่รวมกันบนแผ่นดินเดียวที่เป็นแผ่นดินไทยนี้ เมื่อเราดูกรรณานโคธฝรั่งเศษและอังกฤษ ทำให้เราต้องขีดเส้นกันเขตแดน เพราะอังกฤษส่งคนมาขอให้เราขีดเขตแดนกับพม่า กับมาลาญ ฝรั่งเศษเราก็มีปัญหาเรื่องแม่น้ำโขงด้านนี้ไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไร เพราะตกลงใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นกันเขตแดน แต่ทางใต้และฝั่งตะวันออก รัชกาลที่ 5 ต้องจ้างผู้เชี่ยวชาญจากอังกฤษเป็น surveyor เพื่อกันเขตแดน เมื่อกันเขตแดนแล้ว concept ของคำว่า คนไทย ทุกคนอยู่ในนี้จะต้องเป็นคนไทยจึงเกิดขึ้น และได้มีการพัฒนา ดิฉันได้เขียนหนังสือเรื่องนี้เอาไว้ คนอื่นก็เขียน แต่ดิฉันได้รวบรวมเอาแนวความคิดเหล่านั้นมา เป็นการโฆษณาหนังสือที่จะออกเร็ว ๆ นี้ หนังสือชื่อ เสพธูธิกการเมืองไทยสมัยกรุงฯ และก็จะมียกที่กล่าวถึงพัฒนาการของ concept ของการเป็นคนไทย ประเทศไทยจากการขีดเส้นแดนเหล่านี้ และได้มีการพยายามที่

กัน โดยมีคัมภีร์ยอนฮาชามจะแผ่ขยายไปด้วยวิธีการต่าง ๆ ดิฉันเข้าใจว่า ระบบข้อมูลข่าวสารที่เราอยู่ใน
ยุคโลกาภิวัตน์แล้วนี้ ถ้ารัฐบาลห้ามไม่ให้มีการวางแผนครอบครัว คงจะมีตลาดมีตลาดมากก่าเน็ค หรือ
เครื่องมือเครื่องมืออะไรต่าง ๆ แล้วเกิดความต้องการสินค้าเหล่านี้ ดิฉันคิดว่า คงไม่ทำให้สภาพความ
ต้องการในการลดอัตราการเกิดของผู้คนลดลง คือมันคงไม่เปลี่ยนไปมาก แต่ระยะเวลามันคงไม่กระชั้น
เหมือนที่เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทยก็คือ การกระชั้นของช่วงระยะเวลาที่เราประสบความสำเร็จ
ในการลดอัตราประชากรในเวลา 20-25 ปีนี้ นับว่าเป็นความสำเร็จในเรื่องของการกระชั้นเวลา ทำให้
ให้สิ่งที่อาจเกิดขึ้นเป็นระยะเวลา 50 ปี 100 ปี ในประเทศอื่นซึ่งไม่มีเทคโนโลยีด้านนี้ หรือไม่มีผู้หญิง
หรือผู้ที่ตื่นตัวในเรื่องนี้อาจจะใช้เวลานานเท่านั้น แต่เนื่องจากเรามีสภาพทางวัฒนธรรมและผู้หญิงที่ตื่น
ตัว เราจึงเกิดกระบวนการนี้เร็วขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดขึ้นแล้ว มันก็มีผลในแง่ที่ว่าทำให้เกิด
ความตระหนักตกใจในแง่ที่ว่าอัตราการเกิดลดลงอย่างรวดเร็วมาก ทำให้นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ข้อสังเกต
ที่ 2 นี้จากการศึกษาของดิฉัน ดิฉันขอตั้งตรงที่ว่า อาจารย์เคียงได้โยงการล่มสลายของชนบทกับการที่ม
หญิงมี fertility ลดต่ำลงจากการคุมกำเนิด และนโยบายอะไรต่าง ๆ ดิฉันสงสัยจริง ๆ ว่าจริง ๆ
แล้วการล่มสลายของชนบทไทย หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชนบทไทยนี้ มันเกิดด้วยเหตุอันนั้นอันเดียว หรือมี
ความลึกซึ้งมากกว่านั้น งานของดิฉันนั้นในแง่มุมมองทางประวัติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน และแง่
ของเศรษฐศาสตร์การเมืองด้วย ดิฉันพบว่าปัญหาชนบทไทยในปัจจุบัน ประเด็นสำคัญนี้เป็นเรื่องของ
การชนด้วยทรัพยากรชนบทออกมาใช้ โดยคนในเมือง การแย่งแย่งกันในเรื่องของทรัพยากร ทำให้เห็นว่า
คนในชนบทเหลือน้อยลง จะทำให้มีการแบ่งปันทรัพยากรดีขึ้น แต่กลับเห็นว่าเขาไม่มีอะไรเหลือที่จะ
แบ่งปัน ป่าไม้ก็ถูกทำลายไปโดยใคร น้ำถูกทำลายโดยใคร การสร้างเขื่อนเกิดขึ้นเพราะอะไร
การสร้างเขื่อนได้ไปทำลายระบบนิเวศของท้องถิ่นต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม
กระบวนการพัฒนาการแสวงหาของชนในเมืองใช่หรือไม่ หรือเพราะเขามีลูกน้อยลงจึงเกิดการล่มสลาย
ดิฉันไม่แน่ใจ แต่อาจจะให้คิดเผื่อออกไปจากนี้ นอกเหนือจากการชนด้วยทรัพยากรจากชนบทในหลายรูป
แบบแล้ว ยังมีการครอบงำทางด้านความคิด ครอบงำจริง ๆ แล้วสภาพทางวัฒนธรรมแบบชนบทดั้งเดิม
หรือก่อนที่จะเราจะเอาการพัฒนาชนบทเข้าไป เร่งรัดพัฒนาชนบทเข้าไป หรือแม้แต่เอาโครงการไปจัดรูป
แบบอะไรให้เขาใหม่ทั้งหมดนั้น มีสิ่งดี ๆ หลายอย่างเกี่ยวกับวัฒนธรรมชนบทที่ที่ถูกกัดกร่อนไป
จากความพยายามของพวกเราจากส่วนกลางอย่างที่เราอาจารย์ธรรมรักษ์พูดถึง การ centralization ใน
เรื่องของอำนาจ การพัฒนาต่าง ๆ ทำให้เขาหลงลืมอะไรหมด ที่เขาเคยปฏิบัติ เคยทำมา หรือแม้กระทั่ง
ความพยายามของเราที่จะฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลาย ๆ รูปแบบก็ได้สูญหายไป และสิ่งใหม่ก็ไม่อาจทด
แทนได้ สิ่งเหล่านี้ต่างหากที่เป็นสาเหตุของความ อ้อใช้คำว่าล่มสลายเลย เพราะดิฉันยังไม่อาจเห็น
ชนบทของเราล่มสลาย อาจเกิดอาการชกกัน หรือไม่สามารที่จะปรับตัว หรืออยู่ในภาวะที่ต้องปรับตัว

จะบอกกับคนลาวว่าต่อไปคนไม่ต้องเรียกตัวเองว่าคนลาวอีกต่อไปแล้ว ให้เรียกตัวเองว่าเป็นคนไทย
กรมพระยาดำรงฯ ท่านกล่าวเอาไว้ หรือว่าคนมลายูนี้จะเรียกว่าคนมลายูไม่ได้ ต้องเรียกว่าไทยมลายู
อันนี้ดิฉันคิดว่าเราควรจะได้ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ของความเป็นมาของเราว่าเป็นอย่างไร และเรา
จะต้องปรับทัศนคติของเราอย่างไร ฉะนั้นดิฉันอยากให้อิสสระปรองนี้ว่า ตั้งแต่คิดมาแล้วและนางอิงบัดนี้
และคงจะเป็นต่อไปเช่นนั้นอีกก็คือว่า เราเป็นบ้านที่ประตูเปิด และประเทศไทยสามารถที่จะพัฒนาได้
อย่างรวดเร็วและมีศักยภาพสูง ดิฉันคิดว่าเป็นเพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่เกิดจากคนอพยพทั้งนั้น เรา
เคยมีปัญหาเรื่องประชากรไม่เพียงพอในอดีต เราดึงคนจีนมาเป็นพ่อค้า เราดึงคนจีนมาเป็นกุลี ทำงาน
รับจ้าง เราดึงคนลาวมาทำ ดึงคนเปอร์เซียมาเป็นพ่อค้า เราดึงคนโปรตุเกส ดึงคนฝรั่งเศสเข้ามา
เราเอาคนเวียดนามมาเป็นทหารอาสา ไปดุดทหารอาสาตั้งแต่สมัยอยุธยามาถึงต้นรัตนโกสินทร์ ไม่ใช่ว่า
ไทยทั้งนั้นเป็นทหารอาสา จ้างมาเป็นชนชาติต่าง ๆ และพระมหากษัตริย์ไทยได้ใช้พระปรีชาสามารถ
เล่นการเมืองในเรื่องของการควบคุมกลุ่มคนต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ใครคนใดคนหนึ่งเป็นใหญ่ขึ้นมา ซึ่งเป็น
กุศโลบายที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง การผสมปนเปของชนเชื้อชาติต่าง ๆ ทำให้คนไทยเป็นกลุ่มคนที่
ไม่มีปัญหา หรือที่เรียกว่าปัญหาการ inbreed เพราะฉะนั้นคนไทยจึงมีลักษณะเปิดกว้าง มีปัญหาสูง การ
ผสมปนเปของกลุ่มคนต่าง ๆ เราจะไม่มีปัญหาว่าเรามาแต่งงานในกลุ่มคนเดียวกันจนเกิดปัญหาเหมือน
ราชวงศ์อังกฤษ หรือปัญหาของบางกลุ่มในอินเดีย ซึ่งผูกคอตายกับเรื่องชนชาติและเผ่าพันธุ์ เรื่องของชนชาติ
และชนชั้น และในเรื่องของความมั่งคั่งด้วย ดิฉันขอเน้นอีกครั้งว่า ประเทศไทยเป็นบ้านที่ประตูเปิด
และคงต้องเปิดต่อไปในโลกของโลกาภิวัตน์แล้ว ในประเด็นที่ 3 นี้ ถ้าหากเรายังคงพัฒนาไปในอัตรา
ของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เราเป็นอยู่ในปัจจุบัน และสามารถควบคุมแนวโน้มอัตราค่าเพิ่ม
ประชากรให้เป็นอยู่เหมือนในปัจจุบัน ดิฉันคิดว่าเราจะประสบความสำเร็จอย่างสูงที่จะเห็นในการพัฒนา
เศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ที่ต้องทำคือ เราต้องมาปรับการพัฒนาคู่มือความคิดเรื่องของ
ประชากร หรือนโยบายประชากรนี้ ที่จะต้องมีการปรับนั่นคือ ประเด็นจุดเปลี่ยนในวันนี้ที่อาจารย์กฤษได้
กล่าวเอาไว้ในบทความที่น่าเสนอ อาจารย์ได้พูดถึงในหลายประเด็นในเรื่องของการปรับคุณภาพของ
ประชากร เช่นอาจารย์พูดถึงว่า ปลอธรูปพฤติกรรมการมีครอบครัวเป็นไปตามธรรมชาติ โดยที่รัฐบาลลด
การเกื้อหนุนหรือให้ subsidy ถ้าเขาอยากมีการวางแผนครอบครัว เขาก็ต้องมีองค์กรที่เขาจะไปปรึกษา
หาวิธีได้ แต่รัฐบาลอาจจะไม่ต้องให้เงินเกื้อหนุนอย่างที่เราเรียกว่า subsidy ดิฉันประทับใจมากที่อาจารย์
กฤษพูดว่า ขณะนี้ปัจจัยทางสังคมมีความสำคัญมากขึ้นในการกำหนดขนาดของครอบครัว เพราะฉะนั้น
อย่างที่ท่านธรรมรักษ์พูดนั้นถูกแล้ว ต่อไปเราคงให้ผู้คนเขาคิดจิตใจกันเองว่าเขาจะมีครอบครัวขนาดไหน
แม้ว่าเราจะไปพยายามทำให้เขาเปลี่ยนพฤติกรรมนั้นเป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะขณะนี้ผู้คนได้มีพัฒนา
การที่คิดอะไรด้วยตนเองได้มากขึ้น ดิฉันเห็นด้วยว่ารัฐบาลไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ความพยายามลด

ภาวะเจริญพันธุ์ แต่กรณีครอบครัวเกิดปัญหาเอ็ดส์ อันนี้ชัดเจนเราคงต้องทำอยู่ กรณีของกลุ่มคนที่มีปัญหา คือเกิดสภาพที่คล้ายโอกาสในชีวิต เช่นกลุ่มคนที่อยู่ในสลัม หรือกลุ่มคนที่เป็นสาวโรงงานและมีปัญหาในเรื่องเหล่านี้ อยู่ นโยบายประชากรยังคงต้องมียุทธศาสตร์ และจะต้องลงไปในเรื่องเหล่านี้ การขาดแคลนแรงงานที่อาจจะเกิดขึ้น น่าจะเป็นโอกาสอันดีที่ประเทศไทยจะส่งเสริม ปรับเปลี่ยนให้มีการใช้วิธีการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ปรับปรุงคุณภาพความเป็นอยู่ของคนงาน นวัตกรรม ก็กับปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม สำหรับแรงงานในกลุ่มไร้ฝีมือที่เกรงว่าจะขาดแคลน อาจารย์ก็พูดได้ชัดแล้วว่า การอพยพย้ายถิ่นจะเข้ามา มีบทบาท ก่อให้เกิดความสมดุลในตลาด แต่ที่มีปัญหาคือเนื่องจากต้องลงไปเน้นหลัก ประการที่ 3 การที่ต้องมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว แต่สิ่งที่จะต้องทำก็คือ ทำอย่างไรจึงจะหารูปแบบประกันสังคมที่เหมาะสมเหมือนกับที่ต่างประเทศได้คิดค้นแล้วอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศสิงคโปร์ คิดฉันคิดว่าเป็นการมองการณ์ไกลที่ดี แต่ปัญหาของประเทศเราก็คือว่า เราคุ้นเคยกับการที่ไม่เคยมีสวัสดิการ ไม่มีการประกันอะไรให้กับประชาชนเลย พอที่จะต้องทำขึ้นมา ก็ไม่ค่อยอยากจะทำใช้ไหม มันยากกว่าที่ปล่อยเลย ๆ ให้มันเป็นไปตามกลไกตลาด ประเด็นสุดท้ายก็คือว่าในเรื่องของคุณภาพ นโยบายประชานิยม คิดฉันน่าจะให้น้องในแบบกว้าง คือ นโยบายประชานิยมน่าจะลงลึกไปถึงเรื่องการให้บริการ ที่เรียกว่า counsellor ในด้านครอบครัว ที่ครอบคลุมไปถึงเรื่องปัญหาวัยรุ่น เรื่องเพศสัมพันธ์ ปัญหาของครอบครัวแม้กระทั่งเรื่องปัญหาการฆ่าตัวตาย โดยเฉพาะครอบครัวที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการครองเรือน ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชน ทำอย่างไรให้ชุมชนที่ขณะนี้เกิดอาการแตกสลายเหมือนที่อาจารย์เดี๋ยวนี้อ่านว่ามีชีวิตชีวาใหม่ และปัญหาว่าครูในชนบทที่ขณะนี้ต้องสอนเด็กแค่ 2 คนนั้น ครูเหล่านี้จะไปสอนคนเดียว คนชนบทที่ไม่เคยมีโอกาสเข้าโรงเรียนได้หรือไม่ คิดฉันคิดว่าอันนี้เป็นสิ่งที่เราต้องคิดกันแล้ว มาถึงจุดนี้แล้ว แรงงานของเรา 80 % มีการศึกษาชั้น ป.6 เราจะใช้ทรัพยากรที่เราไม่เหลือเพิ่มขึ้น ที่เราไม่ต้องไปให้บริการกับเด็ก ๆ ระดับประถมศึกษาช่วยสอนคนเหล่านี้ได้ไหม เราได้พยายามกันมาในปี 2000 แรงงานของเรา 72 % ก็ยังคงมีการศึกษาค้นชั้น ป.6 มันเพียงพอหรือไม่กับการที่เราพูดถึงการพัฒนาไปตามแนวของแผน ฯ 8 ปีขนาดนี้ แต่คนที่จะต้องใช้นั้นมีปัญหามาก คิดฉันคิดว่าเป็นเรื่องของ การปรับทัศนคติ คิดฉันแปลกใจว่าถ้าหากเราจะสอนเด็กประถมจำนวนน้อยลง เราน่าจะดีใจ เพราะเราน่าจะสอนได้มีคุณภาพดีขึ้น คิดฉันเรียนที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ คิดฉันได้ตระหนักว่า ทำไมเขาถึงสอนคนได้มีคุณภาพ เพราะเขาใช้ห้องเรียนเล็กมาก เราจะสอนแบบ Tutorial แบบตัวต่อตัว บางทีอาจารย์ 1 คนสอนเด็ก 2 คน เป็นเวลา 3-4 ปี เพราะฉะนั้นเขาถึงได้คนมีคุณภาพ ถ้าเราอยู่ในภาวะที่สามารถทำอย่างนั้นได้แล้ว ทำไมเราปล่อยให้โอกาสเสียไป แต่ถ้าเราอยากสอนให้มากกว่านั้น เราน่าจะไปเอาคนอื่นที่ไม่มีโอกาสได้เข้าโรงเรียนและอาจจะไม่ใช่เด็ก เป็นผู้ใหญ่ก็ได้ เอามาสอนได้ไหม ขอบคุณค่ะ

รศ.ดร.อภิชาติ : ขอขอบคุณครับ ถึงแม้จะพูดเป็นทำนสุดท้าย แต่ก็ประทับใจมากมา และชัดเจนอยู่ใน
ตัว ผมคงจะไม่สรุป แต่จะใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ให้ทาง floor ได้ซักถาม และแสดงความคิดเห็น
เชิญได้เลยครับ ไมโครโฟนจะอยู่ข้าง ๆ ขอเชิญคุณหญิงครับ

แม่ชีคุณหญิงกนิษฐา : ได้อ่านบทความของอาจารย์กฤษณะคะ ที่ท่านพูดว่าผู้หญิงรักษาความเป็นโรค
มากขึ้น และท้าวางแผนที่ทำให้มีการคุมกำเนิดและประชากรลดลงไป อันนี้ก็ไม่ยาก คือต้องปรับปรุงผู้ชาย
ต้องฝากอาจารย์ธรรมรักษ์ด้วย แผนฯ 8 ต้องพัฒนาผู้ชายให้มาก ๆ ที่จะให้เขาเข้ามางานคือ 5 ให้หมด
แล้วเขาจะเป็นตัวแบบที่ดี ทำให้ผู้หญิงทั้งหลายคิดแต่งงานหมดเลย ขอฝากไว้เท่านี้

รศ.ดร.อภิชาติ : เชิญรับท่านต่อไปที่สภาจะพูด เชิญออกมาขึ้นรอได้เลยครับ

ผู้ร่วมสัมมนา (ชาย) : ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ผมมีข้อเสนอแนะจะมาเล่าให้ท่านฟังเพื่อเป็นอุทาหรณ์
เกี่ยวกับเรื่องการคุมกำเนิด ผมเป็นคนสรีรวิทยาสัยโดยกำเนิด ตอนนี้อายุได้ 28 ปี สิ่งหนึ่งที่ได้เกิดขึ้น
แม้ว่าจะไม่ถึงเป็นการสูญเสียชาติพันธุ์ก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นกับหาคเลื้อว หรือสรีรวิทยานั้นก็คือ การที่
วัฒนธรรมของหาคเลื้อวได้หายไปบางส่วน คือการทำลายผ้าขึ้นต้นจก ที่ผมใส่มาในวันนี้ นี่เป็นความจริงที่
เป็นฝีมือของหญิงหาคเลื้อว เลื่อนนี้จกจริง ๆ ไม่มีแล้ว เพราะผู้หญิงหาคเลื้อวได้อดน้อยลง หลัก
ฐานตรงนั้น ผมได้ทำการศึกษาทั้งหมดใน 4 generation ทำการสำรวจในหมู่บ้านหาคเลื้อว รุ่นแรก
อายุประมาณ 60 ปี และ generation ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ซึ่ง generation ที่ 2 เป็นช่วงที่มีการวาง
แผนคุมกำเนิดเข้ามาพอดี ตรงนั้นตัวเลขจะลดลงอย่างมากเลย คือผู้หญิงที่จะเกิดมากดแทนผมนั้นได้ลดลง
อย่างชัดเจน จกนั้นหาไปไหน จกหาไปเพราะไม่มีผู้หญิงที่จะสอนให้ผู้หญิงนั้นสืบเนื่องทำจกเกิดขึ้นมา
ในขณะนั้นจกที่ท่านผู้มีเกียรติเห็นนั้นเป็นจกปลอม เป็นจก copy เป็นลายที่เกิดมาจากเครื่องจักร ไม่ได้
เกิดมาจากฝีมือของหญิงหาคเลื้อว หรือชาวพวนหาคเลื้อว ถึงแม้มันจะได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยตรง
จากอาคมกำเนิด ผมน่าจะใช่ว่ามันเป็น side effect ผมอยากจะฝากไว้เป็นอุทาหรณ์ว่า เราจะทำ
อย่างไรดีกับเรื่องการคุมกำเนิด ผมอาจจะเป็นเพียงแค่ตัวเล็ก ๆ ตัวหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดความคิดน้อย ๆ
แต่ก็อยากจะให้ความคิดเหล่านี้รวมพลังกันขึ้นมาต่อสู้ เพื่อให้วัฒนธรรมและสิ่งที่ตั้งมาอยู่คู่กับประเทศของ
เราครับ

ผู้ร่วมสัมมนา (หญิง) : กราบเรียนท่านประธาน ท่านวิทยากร และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ก่อนอื่นดิฉัน
ขอชมเชยท่านนักวิจัยทั้ง 2 ท่าน ที่ท่านมีความกล้าหาญในการฟังอีก 3 ท่านวิจารณ์ผลงานของท่าน ที่จริง

แล้วคิดกันอยู่ในวงการทำงานวิจัยเหมือนกัน ซึ่งคำวิจารณ์นั้นมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ในความคิดของดิฉัน ผลงานของทั้ง 2 ท่านนั้น ไม่มีเรื่องใดผิดหรือถูก มันเป็นความคิดของแต่ละบุคคล และผลงานของท่าน ท่านทำอย่างนั้น ท่านก็คิดว่าของท่านถูก ได้ฟังมาตั้งแต่เข้าดิฉันคิดว่าเป็นเวลานานมากพอสมควร ดิฉัน คิดว่าได้รับความรู้จากวิทยากรหลายท่าน ทั้งในภาคเช้าและบ่าย แต่ขอติถึงการวิจารณ์สักนิดหนึ่ง คือ บางท่านวิจารณ์นานเกินไปเหมือนกับการฟัง lecture ก็ขอฝากไว้ตรงนี้

รศ.ดร.อภิชาติ : ขอท่านสุดท้ายนะคะ รับ แล้วอาจารย์เสียง อาจารย์กุล จะได้ตอบ สั้น ๆ นะครับ

ดร.ชีพเนตร : ขอขอบคุณทุกท่านประธาน และท่านวิทยากรที่ให้ความรู้ ผมคิดว่ามีบางประเด็นที่เรา ควรจะพิจารณา เริ่มแรกตั้งแต่ที่ผมกลับมาในปี 1989 นั้น เท่าที่อาจารย์เสียงได้พูดเรื่องที่ศึกษาอยู่ มัน ห่างกัน 1 ปี ผมได้พยายามถามจากเพื่อน ๆ ที่อยู่ในวงการนี้ว่า มีใครได้ศึกษานโยบายของประชากรที่ แตกต่างจากงานชิ้นนี้บ้างหรือไม่ ก็พบว่าไม่มีเรื่องท่านอาจารย์เสียงที่มองในแง่ที่ ที่จริงในแง่ของ เศรษฐศาสตร์แล้วจะมีกระแสความคิด 2 พวก พวกหนึ่งก็สนับสนุนการวางแผนครอบครัวตามแนวคิดของ World bank ที่ได้ศึกษาจากแง่ของ cost-benefit หรืออะไรก็ตาม อีกพวกหนึ่ง ปลดปล่อยให้เป็นไป ตามลักษณะธรรมชาติ หรืออย่างน้อยควรให้มีอัตราการเพิ่มของประชากรเท่ากับอัตราการทดแทน ซึ่งมี เหตุผลสนับสนุนอยู่หลายอัน ในแง่ของการคุมกำเนิดนั้นแน่นอน ที่ท่านรองธรรมรักษ์ได้พูดถึงก็คือ นัก เศรษฐศาสตร์มองประชากรในแง่เป็นตัวหาร เมื่อประชากรลดตามวิธีการวัดสมัยก่อนนั้น เรามองจาก GNP ต่อหัวนั้นจะต้องสูงขึ้น นี่คือนโยบายที่สนับสนุน World Bank ได้ศึกษา cost-benefit ของการ วางแผนครอบครัว คือคุณเห็นว่า benefit นั้นมากกว่า cost ซึ่งสนับสนุนแนวคิดนี้ อีกเรื่องคือ saving ซึ่งเป็นแนวคิดที่อยู่ใน Journal ทั้งหลายในทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งที่ ดร.อำนาจ พูดนั้นเป็น แนวคิดเหล่านั้นทั้งสิ้น เมื่อถามถึงแนวคิดที่สนับสนุนนโยบายแทนที่จะควบคุมการวางแผนครอบครัว แต่ปล่อย ให้เป็นไปตามลักษณะของการตัดสินใจของคนแต่ละคน คือว่าเชื่อว่าประชากรไม่ได้เป็นผู้บริโภคอย่าง เดียว แต่เป็นผลิต เป็นตลาด แนวคิดของ Simon Cruise คือ ถ้าเราลดจำนวนประชากร เราได้ ลดขนาดของผลิต และขนาดของตลาดลงไปด้วย นอกจากนั้นก็คือ ในเรื่องของการผลิต ซึ่งนักเศรษฐ ศาสตร์บางคนมองว่า การที่เราอบรมเทคโนโลยี หรือการเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือการปรับสังคม ของเราให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ได้เร็วขึ้นนั้น เป็นเพราะว่าแรงกดดันทางประชากรทำให้เรา ต้องเร็วขึ้น ๆ นั่นคืออีกเหตุผลหนึ่ง เหตุผลต่อไป คือเหตุผลเรื่อง genius นักเศรษฐศาสตร์ บางคนมองว่า เมื่อประชากรมากอาจเกิด genius ขึ้นมา 1 คน เช่น นิวตัน หรือไอแซค นิวตันนั้น คน ๆ เดียวมีผลกระทบต่อก่อนเทคโนโลยี หรือความก้าวหน้า หรือความเป็นอยู่ของมนุษย์มากที่สุด นั่นคือ แนวคิดที่

เราชอบรีบ แต่ถ้ามาตามผมในแง่คนไทยนั้น เปรี้ยวขึ้นอีกที่จะเกิด genius มันมีอิสระ เหมือนกับการเล่น lottery มันค่อนข้างจะยาก แต่ถ้าในแง่ของประชากรทั้งโลกนั้นมีผลที่สนับสนุน ที่นับว่าคนโอบายประชากรที่ผ่านมา ที่อาจารย์ยกดู หรือคุณหญิง ได้พูดถึงนั้น เราพูดถึงขนาด ขุดถึงการกระจายตัวของประชากรอยู่บ้างในแผนฯ 3 มีนิดเดียว แต่สิ่งที่ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญ มันไม่ใช่เรื่องขนาด แต่เป็นเรื่องโครงสร้างของประชากร เรื่องการกระจายตัว ส่วนเรื่อง optimal population นั้นผมคิดว่าเป็นไปได้ยาก ถึงแม้ว่าจะใช้แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์อะไรก็ตามที่จะประมาณ คงเป็นไปได้ยาก เพราะว่าการคาดประมาณการประชากรที่เหมาะสมนั้นขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีที่ใช้ด้วย เพราะฉะนั้น.....

(ส่วน 4) ส่วนปรททางเศรษฐกิจว่ามันมี questionmark บางทีไม่เป็นไปตามทฤษฎีบ้าง แต่เป็นผล แต่ว่าเราชอบรีบว่าในหลายส่วนนั้นมาจากทางด้านเศรษฐกิจนะฮะ ในประเด็นที่ 4 ผมคิดว่า ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นั้น ผมเห็นว่าถูกต้องที่อาจจะไม่จำเป็นที่ต้องมีนโยบายประชากรที่ชัดเจน เพราะปัจจัยที่กำหนดความต้องการในการมีบุตรนั้น เป็นปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และคนในเมืองอาจมีความต้องการในการมีบุตรแตกต่างจากคนในชนบท คนในชนบทต้องการแรงงาน แต่คนในเมืองค่าเสียโอกาสในการทำงานนั้นสูง การมีบุตรของเขาน้อย แต่มีคุณภาพ เพราะฉะนั้นการตัดสินใจควรปล่อยให้เป็นไปตามลักษณะของปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมเป็นตัวกำหนดมากกว่า กลับมาในประเด็นสุดท้ายที่ผมว่าเป็นเรื่องสำคัญ คือว่าจากการที่อาจารย์เสียง ได้ฉายภาพโครงสร้างของประชากรที่ฐานจะเล็กลงนั้น ประเด็นนี้ไม่ค่อยชัดเจนนัก จากการอ่านงานของอาจารย์ผ่าน ๆ ไม่ทราบว่าคุณอาจารย์ต้องการที่จะให้มันโอบายเพิ่มประชากร หรือให้มันเท่ากับอัตราทดแทน replacement ratio ซึ่งผมไม่ชัดเจนในจุดนี้ แต่อย่างไรก็ตาม จะมีนโยบายหรือไม่ก็มีความ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือว่า เราจะทำอย่างไรในอนาคตให้ส่วนฐานเล็ก ๆ นั้นสามารถเลี้ยงส่วนฐานหัวได้ เราจะทำอย่างไรให้ประชากรของเรามีคุณภาพ จากผลการศึกษาของ TDRI 70-80 % ถึงแม้ว่าเราจะสามารถขยายการศึกษาภาคบังคับถึง ม.ปลาย แต่ 70-80 % ก็ยังมีการศึกษาแค่ชั้นประถม เราจะทำตรงนี้ได้หรือเปล่า ในแง่ของสุขภาพ ที่คุณหมอสงวนพูดถึงนั้น เราก็ยังมีปัญหา และเราจะทำอย่างไร ผมมองว่าในการพัฒนาฐานเล็ก ถ้าคุณภาพสูง OK ทำได้ แต่ตอนนี้เราพึ่งการศึกษา เราพึ่งการสาธารณสุขนั้นเราพึ่งได้แค่ไหน นั่นคือสิ่งที่ผมคิดว่าเราต้องคิดหนึ่ง ที่ในระบบของการศึกษา OK เมื่อพูดถึงการศึกษานั้น การศึกษามักเป็นเวลานานเดียวที่นักทุกคนจะได้ จี๊จิง ๆ แล้วไม่เชิงอย่างนั้นจะต้องมีเรื่องอื่นประกอบด้วย ผมไม่อยากจะเกินเวลามาก คงจะมีประเด็นที่จะฝากไว้เท่านี้ รอบคุณครับ

รศ.ดร.อภิชาติ : รอบคุณครับ ดร.นิศเนตร ถือว่าท่านเป็น commentator อีกท่านหนึ่งจากข้างล่าง ผมขอให้เวลาอาจารย์เสียง อาจารย์สุศล คณะ 2 นาทีครับ และทางด้านฝ่ายวิจารณ์อาจจะฝากคำ

ประทับใจคนละ 1 นาที ก็จะจบ session นี้ ขอเรียนเชิญอาจารย์เสียงก่อนครับ

รศ.ดร.เสียง : ขอขอบคุณท่านประธาน มี comment ที่น่าสนใจมากมายเลย ไม่รู้จะตอบอย่างไร
หมดปัญญาเหมือนกัน แต่สิ่งที่ผมอยากจะทำให้ทราบก็คือว่า age structure ที่เกิดขึ้นในอนาคต มันเป็น
ผลมาจากการที่มี fertility ลดมาถึงตรงนั้นแล้ว เพราะฉะนั้นยังงั้นมันก็เกิด เด็กมันก็เกิด ช่วงนั้น
ก็เกิด ขนาดที่เราไม่ควบคุมกำเนิดกันต่อไป และ age structure ที่ change ฐานแบบนั้นไม่มีที่ไหน
ในโลกที่จะสามารถ absorbe ผู้สูงอายุได้มากขนาดนั้น ไม่มี ผมก็ประหลาดใจว่าเมืองไทยจะทำได้
อย่างไร ที่ร้ายที่สุดก็คือ ถ้าเป็น aging สูงมาก ทำ abortion กันมากเหลือเกิน fertility ลดลง
หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปี 1989 ผม present ที่ John Hopkins นักประชากรที่นั่นให้เห็นว่า
fertility ในเมืองไทยลดลงเร็วมาก เพราะฉะนั้นประเทศที่แบกรับภาระ aging สูงที่สุดไม่ใช่ญี่ปุ่น
แต่คือประเทศไทย เพราะฉะนั้นคิดกันเอาเองเถอะครับ สร้างเงื่อนไขมาขนาดนั้นสังคมจะไปไม่ได้แล้ว
วางมือปล่อยให้ประชาชนคนละคนเองกันดีกว่า ผมก็ไม่ออกจริง ๆ ว่าจะทำอย่างไร ผมขอตอบหลายอัน
คือเรื่องในทัศนะของผม ความสำเร็จ fertility ของผมก็คือ เราจะทำอย่างไรก็ได้ เราจะลงทุน
หรือเราจะไม่ลงทุน หรือจะลงทุน 5 บาท หรือลงทุนแสนล้าน หรือใจกันด้วยดี เพื่อลด fertility ให้
ถึงระดับเพียงพอเพื่อทดแทนตนเองเท่านั้น เราถึงจะมี demographic force เพื่อที่จะก้าวไปข้างหน้า
หรือจะไปก็ไหน คราวใดที่ replacement level คือ TFR ที่ 2.3 ปีสุดท้ายก็คือ ประวัติศาสตร์ใน
อดีตในยุโรป มัน irreversible เมื่อมันลงแล้วมันขึ้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นตอนนี้ประเทศที่น่าสนใจตอนนี้
คือ มาเลเซีย เราเจริญไม่ได้ถ้าเรามีแค่ 12 ล้าน มาเลเซียเรามี 70 ล้าน ปี 90 for five or
more if you can เพราะฉะนั้นนายกรัฐมนตรีที่เก่งที่สุดในเอเชีย หรือในโลก คนนี้คือ มหาเธร์ มา
เลเซียกำลังก้าวหน้าที่น่าสนใจมาก fertility เขาก็ได้ลด รองลงมาคือ สิงคโปร์ ปี 1988
change population policy ตามมหาเธร์ แต่ทำอย่างไร fertility ก็ไม่ขึ้น ขอให้ท่านไปอ่าน
Bangkok post ฉบับวันจันทร์ที่ 15 มิถุนายน นาสี กวนฮู พูดไปน้ำตาคลอไปว่า ในช่วงนี้คนแก่ก็มาก
และคนแก่ก็เริ่มพ้นจากสิงคโปร์ และเราอาจจะต้องกลับไปอยู่กับประเทศที่ใหญ่กว่า ถ้าเงื่อนไขเราทำ
สำเร็จ นั้นได้แก่ มาเลเซีย เพราะฉะนั้นหลาย ๆ factors ก็คิดกันดูนะครับ ว่าจะไรกำลังจะเกิดขึ้น
ในอนาคตกับสังคมเรา สำหรับผมขอสงวน ที่พูดถึงคำว่า small area study ครับผมชอบมาก
เพราะผมไปได้อ่านจากอังกฤษ และผมมองเห็นเลยว่า ผมจะทำอะไรให้กับกระทรวงได้ เพราะทาง
กระทรวงลงทุนเยอะ ฐานข้อมูลดีมาก แต่ถ้าจับเอา table นั้น หาว table นี้ ท่านจะเห็นสภาพ
การล่มสลายชัดเจนมาก ผมกำลังเสนอ สกว.ว่า please support ผมบ้างไหม ผมคิดเช่นนี้ได้นแล้ว
เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิที่ ลูกศิษย์ของผมอยู่ที่นั่น ผมสอน 3-4 ครั้งเขาเห็นสภาพการล่มสลายได้

เราเข้าใจได้ demographic ที่นำเสนอ ผมเชื่อว่าผมสามารถที่จะสอนให้คนระดับที่เราต้องเอาเขาคู่มือกำเนิด ที่ต้องถูกบังคับให้ทำนั้นแต่ละปีเราสามารถคำนวณได้ว่า แผนฯ 8 ของอาจารย์ ก่อนแผนฯ 8 ที่เริ่มต้นนี้ ของเขาอยู่ตรงไหน หลังจากทำไปแล้ว 1 ปี แล้วสภาพการณ์สาขานั้นดีขึ้นไหม ที่ค่าบดโหนด ที่จังหวัดไหนบ้าง นี่คือนี่ที่อยู่ในใจผมครับ สำหรับ ดร.นาสุก นั้นอาจารย์ได้ให้คำถามที่น่าสนใจ และผมขอพูดเรื่อง migration ในประเทศที่เราพูดถึงคือที่ success อย่างนั้นว่าคอนั้น demographic force เราเริ่มเริ่มมาก ผู้หญิงไทยมีลูก 6 คน แต่ตอนนี้ไม่เหมือนเดิมแล้ว ผมนึกถึงคำพูดของ ดร.ฮิลลันด์ เราไม่ได้ weak นะครับ migration ทั้งในศตวรรษนี้ และศตวรรษหน้า มันไม่เหมือนกัน ถ้าหากจะรู้ว่า migration มัน effect ขนาดไหนอ่านงานของ Title Bomb อ่านว่า America กำลังจะทำอย่างไร กำลังจะเป็นอย่างไร ภาคภูมิกับตัวเองเจริญเพราะ migration อ่านงานที่จบจากมิชิแกนที่ ในแคลิฟอร์เนีย ที่พูดถึง the flight from California การบินหนีจากแคลิฟอร์เนีย เพราะอิทธิพลของ migration ผม look forward ที่จะอ่านงานของอาจารย์นาสุกครับ

พศ.ดร.กฤษ : สำหรับดิฉันจะมี 2 ประเด็นเล็ก ๆ ในเรื่องของนโยบายประชากรนี้ ก็คงมีความเห็นที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการให้เด็กมีนโยบายประชากร หรือยังคงมีนโยบายต่อไป การที่จะให้คงมีนโยบายประชากรต่อไป คงทำให้อาจารย์ต้องสบายใจขึ้นถ้าหากเราจะกำหนดการมีเป้าหมายในระยะยาวว่ายังคงรักษาระดับการเกิด หรือภาวะเจริญพันธุ์ให้อยู่ในระดับทดแทน คือคนน่าจะมียูธโกลด์เฉลี่ยทั้งประเทศไม่เกิน 2 คน หรือน่าจะเลือกนโยบายประชากรไปเลย ก็คือ อย่างที่แผนฯ 8 กำลังทำ นั่นคือการพัฒนาคน พัฒนาคณะของประชากร ซึ่งเป็นเรื่องที่เรากำลังในนี้คงจะมีส่วนร่วมอย่างมาก ที่ท่านเป็นห่วงเรื่องการมีส่วนร่วมนั้น ถ้าเรากำหนดคนละไม้คนละมือ ก็คงจะนำไปสู่ความสำเร็จ ในประเด็นที่ 2 ดิฉันขอขอบคุณผู้วิจารณ์บางท่านค่อนข้างจะเห็นใจในการที่เราไม่นิ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างไร ที่จริงไม่มีปัญหาสำหรับพวกเรา การวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นี้ ทำให้นักประชากรศาสตร์มีมุมมองที่กว้างขึ้น ไม่ยึดติดกับสิ่งที่เป็ประชากรที่เราเคยเรียนมา และเราสามารถให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่คนอื่น หรือคนในสาขาอื่นสามารถนำไปใช้ได้ ดิฉันคิดว่าเป็นเรื่องที่เรากำลังยอมรับกัน ขอขอบคุณ

พศ.ดร.อภิชาติ : เวียนท่านรองอธิการบดีครับ

คุณธรรมรักษ์ : ผมต้องยอมรับนะครับว่าผมได้รับความรู้และจากทั้งสองท่านและจากที่ประชุม ผมลอง synthesize ความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากได้ฟังมาแล้วทั้งหมด คงไม่ได้ขึ้นเงอะไร ผมคิดว่าเราคงจะต้องเปลี่ยน นิ่งทุกท่านแล้วนั้น ปัญหาเกิดขึ้นมา การระดมสมองก็ค่อนข้างน่าพอใจครับ หลังจากฟัง

ทุกท่านคนละนิคคนละหน่อส แล้วมาปะติดปะต่อเข้ามา ถ้าถามผม ผมคิดว่าเราควรที่จะเปลี่ยนฐานความคิดกันใหม่ เรียกว่า paradiagram shift ประเด็นแรกตั้งฐานความคิดในเรื่องของคุณภาพ พลิกกันมาก ผมถือโอกาสสรุปแทนท่านประธาน ผมคิดว่าฐานความคิดเรื่องคุณภาพนั้นต้องเปลี่ยน คุณภาพในอดีตเราเป็นคุณภาพเฉพาะในเรื่องทักษะ ในเรื่องการลด cost ทางเศรษฐกิจระดับ ในใจผมมัน คุณภาพในขนาดนั้นคือคุณภาพในความหมายกว้าง ผมใช้ 3 เรื่อง เก่ง แข็ง ดี ไม่ใช่เก่งแต่เพียงทักษะอย่างเดียว ต้องแข็งแรง และต้องดีด้วย และผมคิดว่าทั้ง 3 เรื่องก็คือ การลด cost ทั้งหมด บางอย่างไม่ใช่ cost ทางเศรษฐกิจ แต่ competitiveness ของประเทศไทย มันไม่ใช่เรื่องที่เรามองเห็นเป็นรูปธรรมทางเศรษฐกิจอย่างเดียวที่จะลด cost ผมรวมไปถึง social cost environmental cost ซึ่งต่อไปถ้าเราลด cost พวกนี้ไม่ได้ ในทางเชิงคุณภาพ เราก็อยู่ไม่ได้ ตรงนี้แหละคือสิ่งที่เราต้องมองและปรับกันใหม่ และคุณภาพจะปรับขึ้นได้ก็ด้วยการมีส่วนร่วม การเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ การ interactive การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย นี่แหละจึงเกิดคุณภาพ ประเด็นที่ 2 ผมคิดว่า ความคิดต้องเปลี่ยนตั้งแต่เดิรนี้ เป็นยุคที่มองเป็นส่วน ๆ ไม่ได้แล้ว ต้องมองเป็นรวม และผมคิดว่า คงมองแต่เป็น output ไม่ได้ เราอาจจะเห็นอะไรที่เขียนไปอย่างนั้น จะต้องมองเป็นกระบวนการ อาจารย์เพิ่งก็ให้ปัญหามาชนิดหนึ่งว่า fertility ลดอย่างไรให้ไปดูมาเลเซีย ให้ไปดูลีเกานู สิงคโปร์ แต่ผมคิดว่าปัญหาเราคงต้องมากกว่านั้นไปนิดหน่อย อาจจะหาสาคำให้ท่านวิจัยเพิ่ม อาจจะเห็นงานวิจัยที่เน้นทิศทางการวิจัยต่อไปนี้ ผมอาจจะเห็นการวิจัยในเชิง process ถ้าจะเป็นประโยชน์ในองค์กรรวม งานวิจัยคราวหน้า ถ้าไม่คนมีวินัย คนสิงคโปร์มีวินัย ถ้าไม่คนไทยไม่มี ไปดูก็บอกว่าเพราะตำรวจสิงคโปร์จับ ก็มาบอกว่าตำรวจไทยต้องจับบ้าง ทำได้อาทิตย์เดียวคนไทยก็ไม่มีวินัยตามเดิม การวิจัยในขณะนี้ไม่มีเลขที่จะไปวิจัยว่า process มันคืออะไร แต่เราอาจจะได้ product อะไรมา ก็วิจัยออกมาอย่างนั้น เราอาจจะเห็นคนไทยลด fertility เหมือนสิงคโปร์ เหมือนลีเกานู เราก็บอกว่าเราอาจมีลีเกานู เราอาจจะมียูทาเซ แต่ผมคิดว่าเมืองไทยเราดีกว่าด้วยซ้ำ เพราะเมืองไทยเราสามารถออกมาบอกได้ว่า ใครจะมีลูกกี่คนก็ได้ เราสามารถที่จะ open society และกระบวนการเหล่านี้ ผมคิดว่าน่าจะให้งานวิจัยเน้นในเชิง process มากยิ่งขึ้น แต่อย่าด่วนสรุปลงไปว่า อาจจะเห็นอย่างนี้ก็สรุปมาอย่างนี้ ก็คงจะเป็นสิ่งที่ผมคิดว่าอาจจะฝากไว้ และจะหาทุนมาให้เพิ่มในงานวิจัยด้านประชากรเป็น process ให้มากขึ้น

รศ.ดร.อภิชาติ : เชิญคุณหมอสงวนครับ

นพ.สงวน : ครับ คงขึ้น ๆ ครับ อันดับที่ 1 ก็คงขอให้กำลังใจ และอาจจะให้มีการทำต่อ โดย
เฉพาะสิ่งที่เรียกว่า small area ลงในพื้นที่ ผมคิดว่าถ้าจุดเปลี่ยนแล้ว คงต้องลงใน micro ใ้
มากขึ้น และต้องมีความรู้ทางด้าน micro มาเพื่อที่จะเสริมในการดำเนินการต่อไป และอาจจะให้
กำลังใจ รวมทั้งอาจารย์ศุภสวัสดิ์ นอกจากอาจารย์เตียง คือว่าอาจารย์ศุภสวัสดิ์สามารถที่จะ link ทั้ง
ประชากร ในฐานะที่เป็นนักเศรษฐศาสตร์ และในฐานะที่อยู่สถาบันวิจัยประชากรและสังคม น่าจะ link
ใน 3 ส่วน ก็จะได้ทั้งในระดับ micro และ macro และรวมทั้งในหลาย ๆ ส่วนของการที่จะทำให้
vertical เป็น horizontal ในประเด็นที่ 2 ก็คือ ศกว. รู้จักว่าจะอยู่ที่ไหนหลายท่าน ผมคิดว่า อันนี้ถ้า
จะพูดถึงจุดเปลี่ยนแล้ว น่าจะมีการหาองค์ความรู้ในแง่ของการที่จะเปลี่ยน โดยเฉพาะในเชิงคุณภาพให้
ชัดเจน แผนฯ 8 นี้ เวลาพูดถึงเชิงคุณภาพมันก็เหมือนกับเมื่อ 30 ปีก่อนที่พูดถึงเรื่องคุณภาพ ผม
เกรงว่าเวลาพูดถึงคุณภาพเสร็จปุ๊บ มันจะกลายเป็นว่าไม่สามารถที่จะพัฒนาได้จริง ๆ เพราะฉะนั้นผม
คิดว่าการพัฒนาคุณภาพนั้น มิติใหม่ของการประชากรศาสตร์ไทยนี้จะเอาอย่างไร พยายามที่จะแหวกวงออก
ไปอย่างไร ปริมาณน่าจะนะ มีสูตรมีอะไรสำเร็จอยู่แล้ว จะลงคุณภาพจะทำอย่างไร ศกว. น่าจะรับเป็น
ภาระในการที่จะช่วย support ให้มีการดำเนินการต่อไป ขอขอบคุณ

รศ.ดร.อภิชาติ : ดร. มาสุกครับ

รศ.ดร.มาสุก : นิดเดียวค่ะ พูดถึงเรื่องที่น่าจะวิจัยต่อไป ฉะนั้นเรื่องที่ว่า การล่มสลายของชนบทที่
ว่าเกิดขึ้นนั้นสาเหตุคืออะไร area study น่าจะช่วยให้บ้าง ถ้าหากว่ามองภาพในแนวกว้าง

รศ.ดร.อภิชาติ : ผมขออนุญาตปรบมือให้กับทุก ๆ ท่านบนเวที เพื่อเป็นการขอบคุณ ที่คงจะถึงวาระ
สุดท้าย ก่อนที่จะถึงจุดนั้น ผมขอสรุปสั้น ๆ ว่า ในการประชุมวันนี้ ได้รับความอนุเคราะห์ ให้เกิดจิตจาก
วิทยากรทุกท่าน และท่านที่มาประชุมในวันนี้ทุก ๆ คน ให้ความเห็นที่มีความสำคัญมาก จนสามารถพิสูจน์
ได้ว่า ความแตกต่างกันในเรื่องนโยบายประชากานั้นเป็นสิ่งที่ดี เหมือนอย่างในวันนี้ นิสุจน์ชี้แจงว่าเรา
ได้มีความรู้ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมากมาย สังคมไทยสามารถที่จะรับกันได้ เมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์กัน ซึ่งใน
บางครั้งก็ต้องใช้ความกล้า ใช้ความรุนแรงในเนื้อหาอยู่บ้าง ในวันนี้พิสูจน์แล้วและผมคิดว่า ถ้าจะให้
ผมสรุปสั้น ๆ ก็บอกว่า ถ้า ศกว. จะ support อาจารย์เตียงในการทำวิจัยต่อไปนั้นผมจะเห็นด้วย
อย่างยิ่งว่าควรจะได้มีการศึกษาเรื่องนี้ต่อไป ไม่ใช่เพราะเห็นว่าอาจารย์เตียงถูกหรือผิด หรือว่าต้อง
การที่จะให้อาจารย์เตียงได้รับการวิจัยอย่างเต็มที่ แต่ต้องการที่จะพิสูจน์ว่าอาจารย์จะทำได้ดีที่สุด ใน
การที่จะนำไปสู่ discussion แลกเปลี่ยนความรู้ในระหว่างที่วิจัยแบบเป็น process ที่ว่านี้ได้ เป็นผู้ที่

จะสามารถสร้างแนวความคิด หรือว่าสร้างแนวประเด็นตอบโต้กัน ซึ่งเราก็พิสูจน์กันในวันนี้ได้ว่า ถ้าให้
คุณอาจารย์เสียงท่านนี้ไม่ใช่อาจารย์เสียงได้ทุกคนแล้ว แต่ว่าพวกเราทั้งห้องเท่ากับว่าเราได้ร่วมทำ
วิจัยด้วยกัน และได้มี community นี้ ทั้งหมดก็จะได้อ่าน discussion ซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้น
จะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างอื่นที่จะทำต่อไป ผมคงจะสรุปอย่างนี้มากกว่าที่จะไล่มาตั้งแต่เข้าว่ามีอะไรบ้าง
และขอกราบขอบพระคุณท่านวิทยากรทุก ๆ ท่าน ทั้งในช่วงเช้าและช่วงบ่ายวันนี้ ขอขอบคุณ

ผศ.วาทินี : ในนามของคณะผู้จัด ต้องขอบคุณท่านผู้ดำเนินรายการ ผู้นำเสนอ และท่านผู้วิจารณ์ทั้ง
3 ท่าน และคิดนขอกราบเรียนเชิญท่านอธิการบดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศ.นพ.โชติ ภูริฐานนท์ มอบ
ของให้กับวิทยากรทุกท่านในช่วงบ่ายด้วย และขอกราบเรียนเชิญท่านอธิการบดี กล่าวปิดการประชุมวันนี้ด้วยค่ะ

ศ.นพ.โชติ : ท่านประธานจัดการสัมมนาในวันนี้ ท่านคณาจารย์ และแขกผู้มีเกียรติที่เคารพ
ทุกท่าน อะไรที่เกี่ยวกับเรื่องคนมีปัญหาทั้งนั้น ตั้งแต่ตั้งท้องจนดำเนินชีวิตมา เหมือนเรา ๆ ท่าน ๆ ที่นั่ง
อยู่ในห้องนี้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้ทำการศึกษาในเชิงวิชาการออกมา นั้น ก็ต้องเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับ
อย่างมีเหตุผล เพราะว่าการศึกษาที่มันคงไม่ได้นั่งเทียนเขียนออกมา สิ่งเหล่านี้เกิดจากความเชื่อมั่นใน
จิตใจของผู้วิจัย แล้วก็สร้างปัญหามาขึ้นมาให้ตรงตามที่ตัวเองต้องการ เพราะฉะนั้นก็ถือโอกาสนี้
แสดงความยินดี แล้วก็ให้ความหวังกับนักวิจัยที่ได้นำเสนอผลงานวิจัยในครั้งนี้ ในส่วนของอาจารย์
เสียงนั้น นอกจาก สกว.ได้ดำเนินการช่วยเหลือผู้วิจัยแล้ว ผมก็ขอรับปากในที่ประชุมนี้ว่า ในส่วน
ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็คงต้องช่วยเหลือและสนับสนุนอาจารย์เสียงต่อไป และผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า
หลังจากประชุมในวันนี้แล้ว ทุกท่านคงจะได้ความรู้ แนวคิด แนวทางในการทำให้เกิดนโยบายประการ
ของกองในอนาคค สิ่งที่คุณธรรมรักษ์ พูดแล้วว่าทุกอย่างอยู่ในแผนฯ 8 ทั้งสิ้น ซึ่งก็คงจะเริ่ม และคงจะ
ได้เห็นกันว่า มันจะออกมาเป็นอย่างไร และในท้ายสุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะท่านวิทยากรทุกท่าน แล้วก็ขออวยพรให้ทุกท่านมีความสุข ความเจริญ แล้ว
กระผมขอถือโอกาสปิดการประชุมสำหรับวันนี้แค่เพียงเท่านี้ ขอขอบคุณ และสวัสดี

ทัศนะต่อนโยบายประชากรไทย ในทศวรรษหน้า

โดย

**นายแพทย์ปารากรม วุฒิพงศ์
อธิบดีกรมอนามัย**

ณ ห้องแกรนด์ 1 ชั้น 1 โรงแรมแกรนด์ไฮแอท เอราวัณ
วันจันทร์ที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 เวลา 10.45 - 12.15 น.

ทิศนโยบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า

1. สถานการณ์ด้านประชากรโลกในสองทศวรรษหน้า
2. สถานการณ์ด้านประชากรไทย
 - 2.1. อัตราการเกิด อัตราการตาย และอัตราเพิ่มประชากร
 - 2.2. อัตราการเจริญพันธุ์ (Total Fertility rate)
 - 2.3. อายุคาดเฉลี่ย (Life expectancy)
 - 2.4. ผลกระทบต่อประชากรเนื่องจากโรคเอดส์
 - 2.5. ผลกระทบต่อประชากรเนื่องจากย้ายถิ่น
 - 2.6. โครงสร้างประชากร (Age structure)
 - 2.7. โครงสร้างครอบครัว
3. ผลกระทบเนื่องจากสถานการณ์ด้านประชากรที่แปรเปลี่ยนไป
 - 3.1. โครงสร้างประชากร
 - 3.2. โรคเอดส์
 - 3.3. การย้ายถิ่น
 - 3.4. โครงสร้างครอบครัว
4. นโยบายประชากรในทศวรรษหน้า
 - 4.1. นโยบายประชากรและการพัฒนา (ICPD) ณ กรุงไคโร
 - 4.2. นโยบายประชากรไทย
 - 4.3. นโยบายสาธารณสุขเพื่อพัฒนาคุณภาพประชากร
 - 4.4. ปรับทิศทางในการพัฒนาประเทศ
 - 4.5. การกระจายอำนาจและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
5. ภาคผนวก
 - 5.1. มมองอนาคตประชากรล่วงหน้า 20 ปี ของกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA)
 - 5.2. นโยบายประชากร ช่วงแผนฯ 8

ทัศนะก่อนโยบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า

โดย
นพ.ปรากรม วุฒิพงศ์
อธิบดีกรมอนามัย

ณ ห้องแกรนด์ 1 ชั้น 1 โรงแรมแกรนด์ไฮแอท เอราวัณ วันจันทร์ที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 เวลา 10.45 - 12.15 น.

1. สถานการณ์ด้านประชากรโลกในสองทศวรรษหน้า

จำนวนประชากรโลกในกลางปี พ.ศ. 2539 อยู่ที่ 5.8 พันล้านคน และตัวเลขนี้จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มากกว่าปีละ 86 ล้านคน จากการคิดคำนวณของโครงการประชากรแห่งองค์การสหประชาชาติ อัตราการเพิ่มตัวของประชากรจะสูงขึ้นปีละกว่า 86 ล้านคนจนถึงปี พ.ศ. 2538 ซึ่งหากมองย้อนกลับ ไปสู่อดีตที่ผ่านมาจะเห็นว่า กว่าที่ประชากรโลกจะเพิ่มตัวจากหนึ่งพันล้านเป็นสองพันล้านนั้นต้องใช้เวลาราว 123 ปี โดยจำนวนพันล้านต่อๆ ไปนั้นใช้เวลาน้อยลงเรื่อยๆ คือ 33 ปี 14 ปี และ 13 ปีตามลำดับ คาดว่าจำนวนพันล้านต่อไปจะใช้เวลาเพียง 11 ปี ซึ่งก็คือประชากรโลกจะพุ่งจำนวนขึ้นถึงหลัก 6 พันล้านในปี พ.ศ. 2541 หรืออีก 2 ปีข้างหน้า

โครงการประชากรแห่งองค์การสหประชาชาติประมาณการไว้ว่า ในอีก 20 ปีข้างหน้า จำนวนประชากรโลกจะอยู่ในเกณฑ์ระหว่าง 7.10 ถึง 7.83 พันล้านคน จำนวนความแตกต่างถึง 720 ล้านคน ภายในช่วงเวลา 20 ปีนี้เกือบจะเทียบเท่ากับจำนวนประชากรในปัจจุบันของทวีปแอฟริกาทั้งทวีป

2. สถานการณ์ด้านประชากรไทย

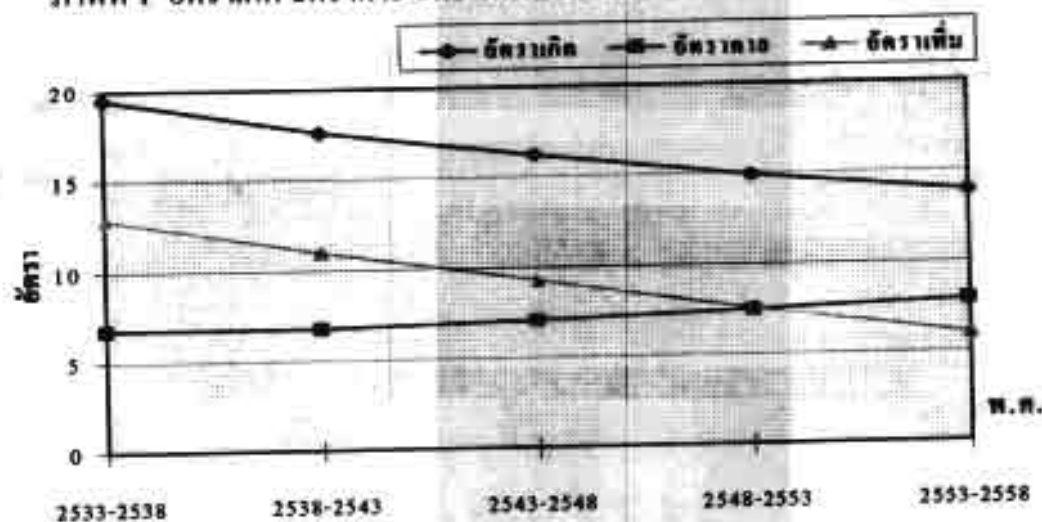
จำนวนประชากรไทยจะเพิ่มจาก 60 ล้านคนในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2539 เป็น 70 ล้านคน ในอีก 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2558) (หรือ 69 ล้านคน หากปรับการตายจากโรคเอดส์แล้ว) เมื่อพิจารณาโครงสร้างสัดส่วนชายต่อหญิงมีความใกล้เคียงกัน

สถานการณ์ประชากรไทยในด้านต่างๆ มีดังนี้

2.1. อัตราการเกิด อัตราการตาย และอัตราการเพิ่มประชากร

พบว่าอัตราเกิดและอัตราเพิ่มมีแนวโน้มลดลง แต่อัตราตายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เมื่อสิ้นแผนพัฒนาฉบับที่ 7 อัตราเกิดจะลดลงเป็น 17.6 ต่อประชากรพันคน และอัตราเพิ่มลดลงเป็น 10.9 ต่อประชากรพันคน และมีแนวโน้มจะลดลงทั้งอัตราเกิดและอัตราเพิ่มในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 แต่อัตราตายแนวโน้มเพิ่มขึ้นในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 คือเป็น 6.7 ต่อประชากรพันคน และอีก 20 ปีข้างหน้าคือในปี 2558 อัตราตายจะเพิ่มขึ้นเป็น 7.9 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 อัตราเกิด อัตราตาย อัตราเพิ่มประชากร จำแนกช่วง 5 ปี พ.ศ. 2533-2558

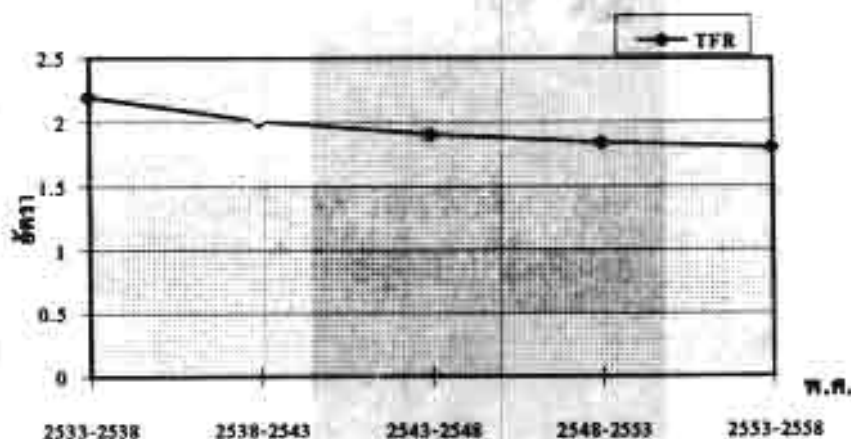

ที่มา : กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การคาดประมาณแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรไทย 2533-2558

2.2. อัตราการเจริญพันธุ์ (Total Fertility rate)

พบว่า การคาดประมาณอัตราเจริญพันธุ์รวม ซึ่งเป็นอัตราเฉลี่ยในช่วงเวลา 5 ปี จะลดลงจาก 2.18 คน ช่วง พ.ศ. 2533-2538 เป็น 1.99 คน ในช่วงเวลา พ.ศ. 2538-2543 และในช่วงเวลาอีก 10 ปี ข้างหน้าจะลดลงเป็น 1.82 คน และอีก 20 ปี ข้างหน้า จะลดลงเหลือ 1.79 คน จะเห็นว่าแนวโน้มจะลดลงอย่างช้า ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 อัตราการเจริญพันธุ์

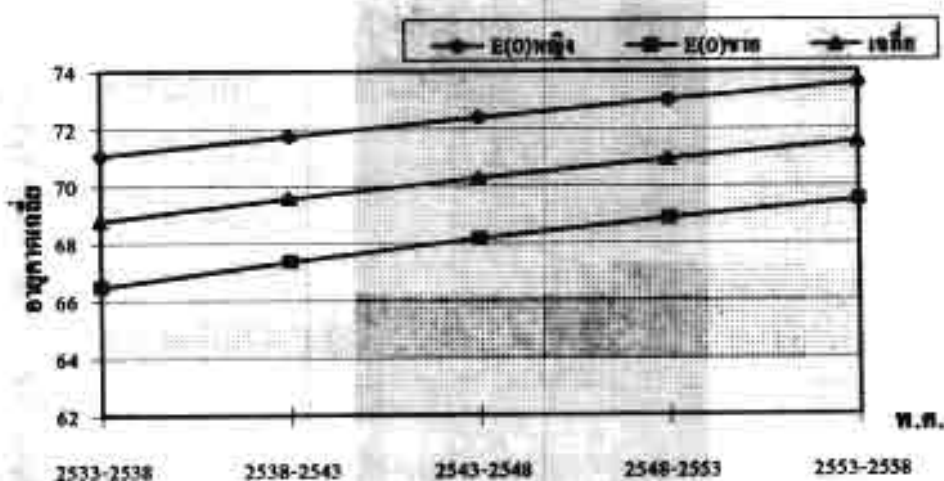

ที่มา : กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การคาดประมาณแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรไทย 2533-2558

2.3. อายุคาดเฉลี่ย (Life expectancy)

พบว่า การคาดหมายอายุขัย โดยให้อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดเป็นเครื่องชี้วัดถึงความยืนยาวของชีวิตของประชากร จะสะท้อนให้เห็นว่าอายุคาดเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้นเฉลี่ยระหว่างปี 2533-2538 หญิงเท่ากับ 71.04 ปี ชายเท่ากับ 66.48 ปี และอีก 10 ปีข้างหน้า อายุคาดเฉลี่ยหญิงเป็น 72.39 ปี ชายเท่ากับ 68.15 ปี ยังคงพบว่าอายุของหญิงสูงกว่าผู้ชาย ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดรวมและจำแนกตามเพศ

ที่มา : กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การคาดประมาณแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรไทย 2533-2558

2.4. ผลกระทบต่อประชากรเนื่องจากโรคเอดส์

เมื่อผนวกการคาดประมาณจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เข้ากับการคาดประมาณประชากรของประเทศ พบว่าผลกระทบของโรคเอดส์ในช่วงเวลา 30 ปี คือ (ปี 2538-2568) ยังไม่มีความรุนแรงที่จะทำให้จำนวนประชากรของประเทศลดลง เพียงแต่ทำให้อัตราเพิ่มประชากรลดลงเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนผู้ติดเชื้อ HIV และตายด้วยโรคเอดส์กระทบต่อผู้อยู่ในกลุ่มชายวัยฉกรรจ์และของหญิงวัยเจริญพันธุ์ (15-44 ปี) เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งส่งผลให้บุตรที่ควรจะเกิดจากผู้ตายด้วยโรคเอดส์ขาดหายไป โดยในปี 2543 (ค.ศ. 2000) จะลดลงประมาณ 4 แสนคน จาก 62.8 ล้าน เหลือ 62.4 ล้านคน และพ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) ลดลงประมาณ 7 แสนคนและใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) ลดลงเป็น 2.5 ล้านคน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประมาณการประชากรที่ยังไม่ปรับการตายด้วยโรคเอดส์และเมื่อปรับการตายด้วยโรคเอดส์แล้ว

หน่วยที่ 1: 1000 คน

ค.ศ.	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
พ.ศ.	2533	2538	2543	2548	2553	2558	2563
ที่ยังไม่ปรับการตายด้วยโรคเอดส์	59839	59520	62852	65819	68348	70412	72000
ที่ปรับการตายด้วยโรคเอดส์แล้ว	55838	59400	62405	65034	67229	69076	68522
จำนวนประชากรลดลงถึงปรับการตายด้วยโรคเอดส์	1	120	447	785	1119	1336	2478
ลดร้อยละของประชากรก่อนปรับ	0.0018	0.2	0.71	1.19	1.59	1.9	3.44

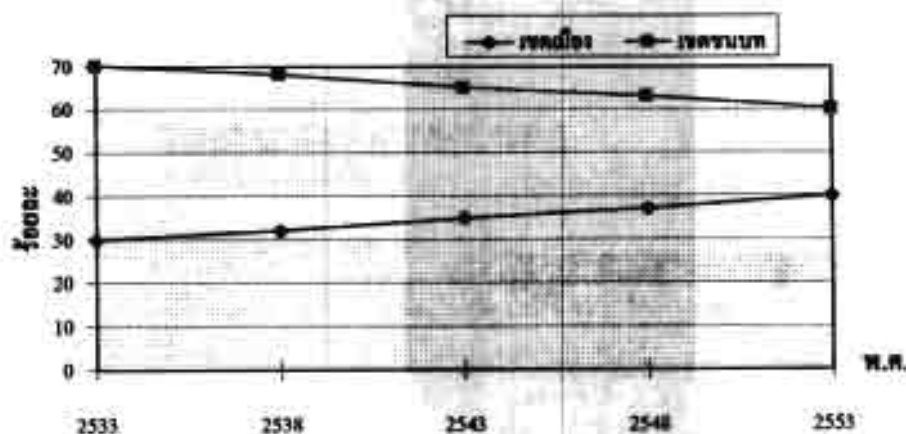
ที่มา : การผนวก การคาดประมาณจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เข้ากับการคาดประมาณประชากรของประเทศ ไทย ในระดับประเทศ กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2537

2.5. ผลกระทบต่อประชากร เนื่องจากการย้ายถิ่น

ประมาณการว่าประชาชนมีการย้ายถิ่นสูงขึ้น โดยเคลื่อนเข้าสู่เขตเมืองมากขึ้น ทั้งปัจจุบันและอนาคต (ภาพที่ 4) จากการวิเคราะห์การย้ายถิ่นระหว่างภาค ทางสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พ.ศ. 2537 พบว่า จากการสำมะโนประชากรทั้ง 4 ครั้ง ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบได้อย่างชัดเจนว่า การกระจุกตัวของการย้ายถิ่นเข้าสู่สุทธิ ทวีความรุนแรงมากขึ้นในบริเวณกรุงเทพฯ ถึงร้อยละ 52 และปริมณฑลร้อยละ 32.8

นอกจากนี้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้านอีกจำนวนหลายแสนคน

ภาพที่ 4 การย้ายถิ่นระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท

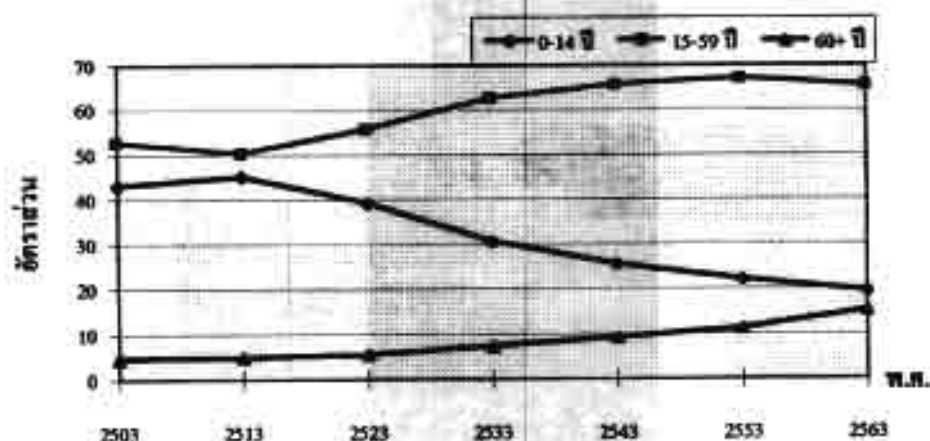

ที่มา : กองประสานพัฒนามือง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ค.ศ. 1990

2.6. โครงสร้างประชากร (Age structure)

ผลการเปลี่ยนแปลงประชากรอาจพิจารณาได้ 3 กลุ่ม คือ 0-14 ปี, 15-60 ปี และ 60 ปีขึ้นไป พบว่าประชากรสูงอายุมากขึ้น ขณะที่วัยเด็ก และวัยแรงงาน มีแนวโน้มลดลง ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 อัตราส่วน (ร้อยละ) ของประชากร กลุ่มอายุสำคัญ พ.ศ. 2503-2563

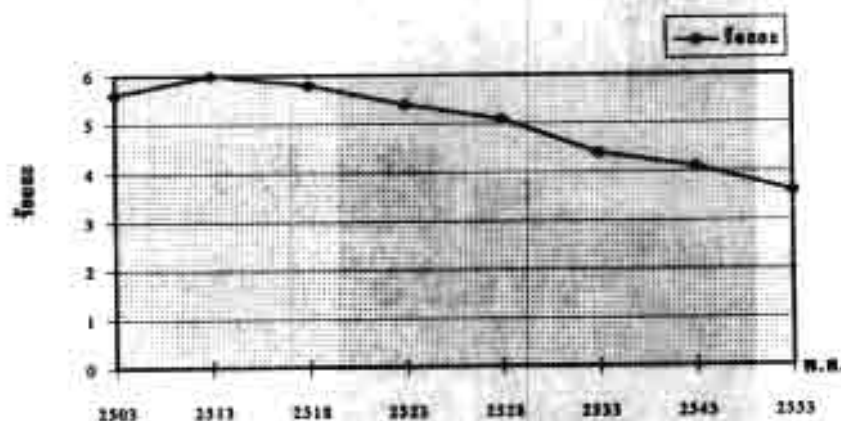

ที่มา : พ.ศ. 2503, 2513, 2523, 2533 ได้จากการสำรวจสำมะโน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ
พ.ศ. 2543, 2553, 2563 ได้จากการคาดประมาณของกองวางแผนทรัพยากรมนุษย์
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.7. โครงสร้างครอบครัว

โครงสร้างของครอบครัวมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ขนาดของครอบครัวลดลงจากจำนวนเฉลี่ย 5 คนต่อหนึ่งครอบครัวในปี พ.ศ. 2523 เป็น 4 คนต่อหนึ่งครอบครัวในปี พ.ศ. 2533 คาดว่า ใน 20 ปีข้างหน้าจะเหลือเพียง 3 คนต่อหนึ่งครอบครัว (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 การคาดประมาณขนาดของครัวเรือนเฉลี่ย ในประเทศไทย

กล่าวโดยสรุป สถานการณ์ด้านประชากร มีดังนี้

1. มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรใน 3 กลุ่มใหญ่ โดยสัดส่วนในแต่ละกลุ่มคาดว่า

1.1. 0-14 ปี มีแนวโน้มลดลง

1.2. 15-60 ปี มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะเมื่อปี พ.ศ. 2553 ไปแล้ว

1.3. 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น อายุคาดเฉลี่ยเพิ่มขึ้น

2. ผลกระทบของประชากรเนื่องจากโรคเอดส์ในช่วงเวลา 30 ปี (พ.ศ. 2538-2568) ยังไม่มีความรุนแรงพอที่จะทำให้ประชากรลดลง แต่ทำให้อัตราเพิ่มลดลง

3. การอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมืองมากขึ้น คาดว่า เขตเมือง : ชนบท เท่ากับ 40:60 ในปีพ.ศ. 2553

4. ขนาดของครอบครัวเด็กจะเหลือเพียง 3.6 คนต่อครอบครัวในปีพ.ศ. 2553

3. ผลกระทบเนื่องจากสถานการณ์ด้านประชากรที่แปรเปลี่ยนไป

3.1. โครงสร้างประชากร

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรได้ส่งผลกระทบต่อปัญหาทางสังคมและสาธารณสุขหลายประการ คือ

- 1) ประชากรวัยทำงานต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุมากขึ้น
- 2) การเพิ่มขึ้นของกลุ่มวัยทำงาน ได้ส่งผลกระทบต่ออัตราการเกิดโรคที่เกี่ยวข้องกับเพศสัมพันธ์ และโรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพมากขึ้น

3) การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ ได้ส่งผลกระทบต่อแบบแผนการเกิดโรคที่เรื้อรังและโรคที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุมากขึ้น นอกจากนี้มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องทำงานแข่งขันกับประชากรวัยทำงานมากขึ้น และได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวน้อยลง ย่อมมีผลกระทบต่อสุขภาพทางกายและจิตทั้งโดยตรงและทางอ้อม

3.2. โรคเอดส์

แม้ว่าผลกระทบของขนาดประชากรเนื่องจากโรคเอดส์ยังไม่ปรากฏชัด แต่มีผลกระทบต่อครอบครัวสังคมและเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม จากผลการเฝ้าระวังผู้ติดเชื้อเอดส์ในหญิงมีครรภ์เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 2.29 (มิถุนายน 2538) เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงการแพร่ของเอดส์เข้าสู่สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นจุดวิกฤติของสังคมไทยในขณะนี้

ปัจจุบันมีการตั้งครรภ์และคลอดทารกปีละประมาณ 1 ล้านคน พบมารดาติดเชื้อเอดส์ปีละประมาณ 20,000 คน คาดว่าทารกที่คลอดจากมารดา อาจติดเชื้อเอดส์ 6,000-8,000 คน ซึ่งในที่สุดก็ตายไป ที่เหลืออีก 10,000 กว่าคน ก็จะกลายเป็นเด็กกำพร้า เนื่องจากพ่อหรือแม่ต้องเสียชีวิตไปในที่สุด

3.3. การย้ายถิ่น

โดยส่วนใหญ่ของผู้อพยพในปัจจุบันจะอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ มากที่สุด รองลงมาได้แก่เขตปริมณฑลและเขตชายฝั่งทะเลตะวันออก ในขณะที่เดียวกันเขตเมืองมีการขยายตัวมากขึ้น โดยยังไม่มีความพร้อมในการอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภค รวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อพยพ การต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตแบบชนบทไปเป็นแบบเขตเมือง ทำให้ผู้อพยพบางส่วนเกิดปัญหาในการปรับตัว ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสุขภาพตามมา เช่น ปัญหาสุขภาพจิต โรคกระเพาะอาหาร โรคความดันโลหิตสูง และโรคติดเชื้อบางโรคที่มักเกิดในชุมชนแออัด ซึ่งได้แก่ ภาวะทุพโภชนาการในเด็ก โรคท้องร่วง และวัณโรค นอกจากนี้ผู้อพยพส่วนใหญ่ที่ต้อง

ทำงานในโรงงาน ยังต้องเสี่ยงต่อการเกิดโรคเนื่องจากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรคมะเร็ง โรคอันเกิดจากสารพิษ อุบัติเหตุ และความเครียดสูง สำหรับผู้อพยพที่ขายบริการทางเพศยังต้องเสี่ยงต่อการติดโรค และแพร่กระจายโรคเอดส์ด้วย

3.4. โครงสร้างครอบครัว

ไม่เพียงแต่ขนาดครอบครัวเท่านั้นที่ลดลง ความสัมพันธ์ในครอบครัวก็อ่อนแอลงด้วยเช่นกัน

1) ขนาดของครอบครัวที่ลดลง ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาวัฒนธรรมจากผู้ใหญ่ไปสู่วัยเด็ก การเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุลดลง การปล่อยให้เด็กต้องถูกเลี้ยงในสถานเลี้ยงเด็ก ที่ไม่ถูกหลักอนามัย ไม่ได้มาตรฐาน ที่เลี้ยงไม่เข้าใจพัฒนาการของเด็ก ความผูกพันทางจิตวิญญาณในเหล่าเครือญาติ ต้องถูกส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกายและจิตของผู้สูงอายุ ตลอดจนพัฒนาการของเด็กไทยทั้งสิ้น

2) การพัฒนาประเทศภายใต้ระบบทุนนิยมและกระแสบริโภคนิยม ทำให้ความสัมพันธ์เชิงประเพณีเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์เชิงพันธะสัญญาหรือเชิงพาณิชย์มากขึ้น ความสัมพันธ์ในครอบครัวจะอ่อนแอลง ปรัชญาในการดำเนินชีวิตอยู่เปลี่ยนแปลงไป เวลาที่ให้แก่กันในครอบครัว และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในครอบครัวมีน้อยลง จะเห็นได้ว่าสัดส่วนการหย่าร้างสูงขึ้น จากสถิติของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พบว่าสัดส่วนการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.3 ในปี พ.ศ. 2530 เป็นร้อยละ 9.87 ในปี พ.ศ. 2536

3) สำหรับทางด้านสตรี ในปัจจุบันพบว่า มีสถานภาพและบทบาทเปลี่ยนแปลงไป สตรีมีการศึกษาและมีศักยภาพในการหารายได้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันสตรีมีความจำเป็นที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา จึงมีเวลาดูแลครอบครัวน้อยลง เด็กและคนชราได้รับการดูแลเอาใจใส่น้อยลงซึ่งทำให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาสุขภาพจิต โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ลักเพศ โรคเอดส์ ปัญหาการเสพติดในวัยรุ่น ปัญหาเด็กเร่ร่อน และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

4. นโยบายประชากรในทศวรรษหน้า

4.1. นโยบายประชากรและการพัฒนา (ICPD) ณ กรุงไคโร เมื่อปี พ.ศ. 2537 ให้ความสำคัญอย่างกว้างขวาง 20 ปี โดยเน้นที่ 3 ประเด็นหลักๆ คือ

- 1) ขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับเด็กหญิง
- 2) ลดอัตราการตายในมารดาและทารก

3) เพิ่มการให้บริการทางสุขภาพที่มีคุณภาพสำหรับแม่และเด็ก รวมทั้งการวางแผนครอบครัว (ดูรายละเอียดในภาคผนวกที่ข้อ 5.1)

4.2. นโยบายประชากรไทย

ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดทิศทางในเรื่อง "โครงสร้างและการกระจายตัวของประชากร" ไว้ดังนี้

- 1) การสนับสนุนให้คนไทยมีขนาดครอบครัวที่เหมาะสมโดย
- 2) การส่งเสริมให้มีการกระจายตัวของประชากรที่สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสการพัฒนาในพื้นที่ (ดูรายละเอียดในภาคผนวกข้อ 5.2)

4.3. นโยบายสาธารณสุขเพื่อพัฒนาคุณภาพประชากร

1) เน้นการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) โดยปรับสัดส่วนงบประมาณด้านส่งเสริมสุขภาพให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาโครงสร้างระบบบริหารทางการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อเอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมสุขภาพ

2) ปรับทิศทางการแพทย์และสาธารณสุขเชิงรับเป็นเชิงรุก โดยทำการดูแลสุขภาพ โดยเฉพาะในสถานบริการเท่านั้น แต่มีความจำเป็นต้องรุกเข้าไปในชุมชน สถานประกอบการ/โรงงาน และที่สำคัญคือครอบครัว โดยเน้น เด็ก สตรี คนชรา ตลอดจนผู้ใช้แรงงาน เช่น เน้นการให้อาหารและเลี้ยงดูเด็ก 0-6 ปี เนื่องจากพัฒนาการทางสมองเป็น 90% ของผู้ใหญ่

3) เสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ในครอบครัว ชุมชน โรงเรียน ที่ทำงาน ตลอดจนที่สาธารณะ ให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพของประชาชน

4.4. ปรับทิศทางการพัฒนาประเทศ

พัฒนาสมรรถภาพทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิต โดยการพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เพื่อเป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา เน้นอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงแรงงานราคาถูกที่ไม่มีทักษะ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย คนงานทำงานในสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกหลักสุขอนามัยและความปลอดภัย จึงทำให้เกิดการบาดเจ็บและเกิดโรคเนื่องจากการทำงาน มีแนวโน้มสูงขึ้นมาก นอกจากมีการอพยพของคนในชนบทมาอยู่กันในเมืองแออัดแล้ว ยังมีการอพยพแรงงานราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้าน นำมาซึ่งโรคติดต่อ ปัญหาทางสังคมอื่นๆตามมาอีกมาก

ดังนั้น จึงควรมุ่งเน้น การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ลดการพึ่งพิงแรงงานราคาถูก ผลิตนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ฝึกอบรมและพัฒนาฝีมือแรงงานในสาขาต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

4.5. การกระจายอำนาจ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การกระจายอำนาจ กระจายโอกาส กระจายรายได้ความเจริญ กระจายการตัดสินใจ ให้กับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น (Local state) ควบคู่ไปกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนท้องถิ่น (Local civil society)

การดำเนินการดังกล่าว จะทำให้ชุมชนไม่ล่มสลาย มีความเข้มแข็งขึ้น ชุมชนจะไม่ทิ้งถิ่นฐาน ลดอัตราการเติบโตของชุมชนแออัดในเมือง ที่สำคัญคือความเข้มแข็งของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาทุกชนิดในชุมชน เป็นหัวใจที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในที่สุด

ภาคผนวก 5.1

UNFPA

United Nations
Population Fund

ยูเอ็นเอฟพีเอ

กองทุนประชากร
แห่งสหประชาชาติ

มองอนาคตล่วงหน้า 20 ปี - ประชากรโลกมีแต่จะเพิ่ม
Population Growth Remains High

จำนวนประชากรโลกในกลางปี พ.ศ. 2539 อยู่ที่ 5.8 พันล้านคน และตัวเลขนี้จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มากกว่าปีละ 86 ล้านคน

จากการศึกษาคำนวณของโครงการประชากรแห่งองค์การสหประชาชาติ อัตราการเพิ่มตัวของประชากรจะสูงขึ้นปีละกว่า 86 ล้านคนจนถึงปี พ.ศ. 2538 ซึ่งหากมองย้อนกลับไปถึงอดีตที่ผ่านมาจะเห็นว่า กว่าที่ประชากรโลกจะเพิ่มตัวจากหนึ่งพันล้านเป็นสองพันล้านนั้นต้องใช้เวลาราว 123 ปี โดยจำนวนพันล้านต่อ ๆ ไปนั้นใช้เวลาน้อยลงเรื่อย ๆ คือ 33 ปี 14 ปี และ 13 ปีตามลำดับ คาดว่าจำนวนพันล้านต่อไปจะใช้เวลาเพียง 11 ปี ซึ่งก็คือ ประชากรโลกจะพุ่งจำนวนขึ้นถึงหลัก 6 พันล้านในปี พ.ศ. 2541 หรืออีก 2 ปีข้างหน้า

โครงการประชากรแห่งองค์การสหประชาชาติประมาณการไว้ว่า ในอีก 20 ปีข้างหน้า จำนวนประชากรโลกจะอยู่ในเกณฑ์ระหว่าง 7.10 ถึง 7.83 พันล้านคน จำนวนความแตกต่างถึง 720 ล้านคน ภายในช่วงเวลา 20 ปีนี้เกือบจะเท่ากับจำนวนประชากรในปัจจุบันของทวีปอเมริกาทั้งทวีปและหากมองอีกไกลต่อไปอีกในอนาคต ความแตกต่างจะมีเพิ่มมากขึ้น โดยคาดว่าจำนวนประชากรโลกในอนาคต ความแตกต่างจะมีเพิ่มมากขึ้น โดยคาดว่าจำนวนประชากรโลกในปี พ.ศ. 2593 (หรือปี ค.ศ. 2050) อย่างต่ำจะมีถึง 7.9 พันล้าน และอย่างสูง 11.9 พันล้านคน